

Ikäihmisten itsenäinen asuminen maaseudulla – edellytyksiä ja haasteita

Tutkimus Padasjoella ja Töysässä

SARI KIVILEHTO
TIINA LYBECK
IRENE ROOS
ARJA RYTKÖNEN

Työtehoseuran raportteja ja oppaita 24
HELSINKI 2005

Ikäihmisten itsenäinen asuminen maaseudulla – edellytyksiä ja haasteita

Tutkimus Padasjoella ja Töysässä

Sari Kivilehto
Tiina Lybeck
Irene Roos
Arja Rytönen

Työtehoseuran raportteja ja oppaita 24

ISBN 951-788-381-1
ISSN 1468-7858

HELSINKI 2006

TYÖTEHOSEURA

PL 28 (Melkonkatu 16 A)
00211 HELSINKI

Julkaisusarja ja numero Työtehoseuran raportteja ja oppaita 24				
Julkaisuaika (kk ja vuosi) Tammikuu 2006				
Tekijä(t) / Authors Sari Kivilehto, Tiina Lybeck, Irene Roos ja Arja Rytönen	Toimeksiantaja / Commissioner Marjatta ja Eino Kollin Säätiö			
Julkaisun nimi / Title Ikäihmisten itsenäinen asuminen maaseudulla - edellytyksiä ja haasteita - Tutkimus Padasjoella ja Töysässä / Independent living of elderly people in rural areas - preconditions and challenges	Tutkimuksen nimi / Name of research Maaseudun ikäihmisten asumisedellytysten parantaminen Improving the living conditions of elderly people in rural areas			
Tiivistelmä Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää maaseudulla asuvien ikäihmisten asumisen nykytilannetta ja mahdollisia muutostarpeita. Tavoitteena oli myös selvittää, miten asuntoja ja asumisolosuhteita kohentamalla voidaan tukea ikäihmisten itsenäistä selviytymistä mahdollisimman pitkään omissa kodeissaan maaseudulla. Tutkimuksen alussa tehtiin kirjallisuusselvitys. Tietoa kerättiin myös haastattelemalla ikäihmisiä sekä kuntien asiantuntijoita Padasjoella ja Töysässä. Haastateltavia ikäihmisiä oli yhteensä 22 henkilöä ja heidän ikänsä vaihteli 66 vuodesta 94 vuoteen. Kaikki tutkimuksessa mukana olleet ikäihmiset asuivat omakotitalossa. Haastateltujen ikäihmisten toiveena sekä tavoitteena on asua omassa asunnossa mahdollisimman pitkään. Tämä on tullut esille muissakin tutkimuksissa ja on myös yhteiskunnan tavoite. Asukkaat eivät pitäneet tarpeellisena suunnitella etukäteen tulevaa asumistaan ja mahdollisia korjaustöitä. Palvelujen käyttö oli vähäistä ja niistä ei oltu valmiita maksamaan. Monen ikäihmisten lapset ja sukulaiset asuvat lähellä ja antoivat apua ja tukea tarvittaessa. Tutkimuksessa selvitettiin myös kuntien rooli ikääntyvien itsenäisen asumisen tukemisessa. Töysän sosiaalipoliittisena strategiana on tarjota palvelut mahdollisimman kattavasti. Padasjoen vanhuspoliittisen strategian mukaan kunnassa tuetaan omassa kodissa asumista mahdollisimman pitkään. Asuntojen korjaustyöt ovat tarpeellisia selviytymisen edistämiseksi. Ikäihmisiä tulisi rohkaista ja auttaa harkitsemaan ja suunnittelemaan muutostöitä. Tässä tarvitaan yhteistyötä, jossa mukana ovat asukkaan lisäksi mahdollisesti lähimainen, kunnan vanhustyön ja rakentamisen asiantuntijat sekä rahoitusjärjestelyjen asiantuntija. Työn avuksi tarvitaan suunnittelun ja yhteistyön työkaluja.				
Abstract The aim of the project was to study the present situation and possible needs for change of the dwellings of elderly people living in rural areas, with the purpose of supporting independent living at home as long as possible. The study started with a literature review. Elderly people and municipal employees were interviewed in Padasjoki and Töysä. The number of interviewed elderly was 22, ages ranging from 66 to 94 years. All interviewees lived in individual homes. It was the wish and aim of the interviewees to continue living at home as long as possible. This conclusion has been reached in other studies and it is also the goal of social policy. The interviewees did not regard it as necessary to plan their future living and possible renovation needs ahead of time. Services were rarely used, and people were unwilling to pay for them. Many had relatives living nearby and could rely on them for help and support when needed. The role of the municipalities in supporting the independent living of the elderly was also studied. The strategy of Töysä is to offer services with as wide a coverage as possible. The strategy of Padasjoki emphasizes supporting living at home. Renovations are necessary for improving the possibilities of independent living. The elderly people should be encouraged and helped to consider and plan renovations. Co-operation is needed and should involve, besides the elderly person, also a relative or other close person, municipal experts on elderly care and renovation of dwellings, and experts on financial aid and arrangements. This co-operation would be improved by developing tools for planning and co-operation.				
Avainsanat / keywords Maaseutu, ikäihmiset, asuminen, muutostyöt / Rural areas, elderly people, dwellings, renovation				
ISBN 951-788-381	ISSN 1458-7858	Kieli / Language suomi	Sivuja / Pages 66	Hinta / Price vain verkkoversio
Yksikkö Työtehoseura, kotitalousosasto PL 13 05201 RAJAMÄKI puh. (09) 2904 1200		Myynti Työtehoseura PL 28, 00211 HELSINKI puh (09) 2904 1200 http://www.tts.fi		

SISÄLTÖ

ALKUSANAT	3
TIIVISTELMÄ	4
1 JOHDANTO	6
1.1 Tausta	6
1.2 Tavoite.....	7
2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	8
2.1 Ikääntyvien asumisen yhteiskunnalliset puitteet	8
2.1.1 Väestörakenne ja sen kehitys	8
2.1.2 Asuntokanta ja asuinolot.....	9
2.1.3 Poliitiikan tavoitteita ja keinoja	11
2.1.4 Maaseudun haasteet ja mahdollisuudet.....	13
2.2 Ikääntyvien asuminen ja palvelut.....	16
2.2.1 Ikääntyvien asumisen monet muodot.....	16
2.2.2 Asumista tukevat palvelut ja niiden tarve	17
2.2.3 Apuvälineet.....	21
2.2.4 Tieto-, turva- ja viestintäteknologia	23
3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	25
3.1 Tutkimusmenetelmät	25
3.2 Tutkimuspaikkakunnat	26
4 TULOKSET JA NIIDEN TARKASTELU	28
4.1 Asuinolot.....	28
4.1.1 Asuinrakennukset	29
4.1.2 Asuntojen muutostyöt.....	32
4.2 Asuintilat ja asumisen toiminnot.....	33
4.2.1 Keittiö ja ruokahuolto	33
4.2.2 WC- ja pesutilat.....	35
4.2.3 Siivous ja pyykinpesu	35
4.2.4 Asunnon lämmitys.....	36
4.2.5 Pihatyöt	37
4.2.6 Liikkuminen	37
4.3 Itsenäistä asumista helpottavia ratkaisuja.....	39
4.3.1 Apuvälineet, tekniikka ja turvallisuus	39
4.3.2 Palvelut	40
4.3.3 Omaisapu.....	41
4.3.4 Tulevaisuuden näkymiä	42
4.4 Kuntien rooli ikääntyvien itsenäisen asumisen tukemisessa	43
4.4.1 Töysän ja Padasjoen ikääntyvät asukkaat.....	43
4.4.2 Kotona asumisen tukeminen	46
5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET	51
5.1 Asunnon muutostyöt	51
5.2 Palvelujen saatavuus.....	52
5.3 Kehittämisehdotuksia	52
LÄHTEITÄ	54

ALKUSANAT

Valtakunnallisena tavoitteena on edistää ikäihmisten kotona asumista. Maaseudulla tavoitteen saavuttamiseen liittyy erityisiä haasteita pitkien etäisyyksien ja rakennuskannan ominaisuuksien vuoksi. Varsinkin kunnissa, joissa väestö vähenee, tulisi varautua ikäihmisten osuuden voimakkaaseen kasvuun. Itsenäisen asumisen tueksi tarvitaan palveluja, ja asuntoja on tarpeen korjata.

Työtehoseurassa on tutkittu useissa projekteissa ikäihmisten kotona asumisen edellytysten parantamista. Käsillä oleva raportti syventyy maaseudun ikäihmisen asumisedellytyksiin. Tutkimus luo pohjaa korjausrakentamisen suunnittelun kehittämiseksi.

Tutkimuksessa haastateltiin asukkaita ja asiantuntijoita Padasjoen ja Töysän kunnissa. Tekijät kiittävät lämpimästi haastateltuja aktiivisesta osallistumisesta. Tutkimuksen tekivät tutkijat Sari Kivilehto, Irene Roos ja Arja Rytönen sekä suunnittelija Tiina Lybeck.

Tutkimuksen rahoitti Marjatta ja Eino Kollin Säätiö, jolle osoitamme lämpimät kiitokset.

Rajamäellä tammikuussa 2006

Pirkko Kasanen
tutkimusjohtaja

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää maaseudulla asuvien ikäihmisten asumisen nykytilannetta ja mahdollisia muutostarpeita. Tavoitteena oli myös selvittää, miten asuntoja ja asumisolosuhteita kohentamalla voidaan tukea ikäihmisten itsestä selviytymistä mahdollisimman pitkään omilla kodeissaan maaseudulla.

Tutkimuksen alussa tehtiin kirjallisuusselvitys. Tietoa kerättiin myös haastatella ikäihmisiä (22 henkilöä) sekä kuntien asiantuntijoita Padasjoella ja Töysässä (5 henkilöä). Kirjallisuusselvityksen mukaan ikääntyvien osuus kokonaisväestöstä tulee kasvamaan Suomessa. Vuonna 2030 Suomen väestöstä reilun neljänneksen ennustetaan olevan yli 65-vuotiaita. Tulevaisuudessa väestö keskittyy asutuskeskuksiin. Maaseudulla kokonaisväestömäärä ja erityisesti siellä asuvien naisten osuus vähenee.

Tulevaisuudessa asuntorakentamisessa korostuu korjausrakentaminen – vuoden 2010 asuntokannasta 85 prosenttia on rakennettu. Maaseudulla asuvien asunnot ovat puutteellisemmin varustettuja kuin kaupungissa asuvien. Vaikka asuntojen varustetaso on parantunut huomattavasti, ikääntyneiden asunnoissa on paljon liikkumisesteitä. Iän myötä ja voimien vähetessä palvelujen tarve yleensä lisääntyy. Maaseudulla pitkät matkat palvelujen pariin ja asuinympäristön liikuntaesteet tuottavat ongelmia. Kirjallisuusselvityksen mukaan ikäihmiset toivovat eniten kunnan tarjoamaa kotipalvelua. Samoin he toivovat pääsevänsä palvelutaloon, kun voimat eivät enää riitä kotona asumiseen.

Harvaan asutut maaseutukunnat ovat monessa suhteessa vaikeassa asemassa. Näillä paikkakunnilla on kuitenkin yksi merkittävä etu verrattuna kaupunkeihin ja kaupunkien lähellä oleviin maaseutupaikkakuntiin. Harvaan asutuilla paikkakunnilla sosiaalipalvelut, kuten vanhusten palvelut ja sosiaalityö koetaan paremmin saavutettaviksi kuin muilla paikkakunnilla. Tosin terveyspalvelujen tilanne on päinvastoin. Yleiset palvelut, joihin luokitellaan kauppa, posti, pankki, kulttuuri ja muut sellaiset, koetaan maaseudulla vaikeammin saavutettaviksi kuin kaupungeissa.

Tässä tutkimuksessa haastatellut ikäihmiset olivat 66–94-vuotiaita. Suurin osa haastatelluista oli hyväkuntoisia ja antoi kuvan siitä, että elämä maaseudulla sujui hyvin. Tässä tutkimuksessa maaseudulla asuvat voidaan asumishistoriansa perusteella luokitella ”paikallaan pysyviin” sekä ”liikkuviin ja paluumuuttajiin”. Padasjoella ”paikallaan pysyviä” oli noin puolet haastatelluista. He olivat asuneet samassa lähiympäristöissä koko elämänsä. Padasjoella ”liikkuvia tai paluumuuttajia” oli toinen puoli haastatelluista. He olivat palaneet takaisin eläkeikäisenä, joko vanhaan lapsuudenkotiinsa tai kesämökille. Töysässä kaikki haastatellut olivat asuneet samassa talossa, samalla paikkakunnalla tai lähiseudun naapurikunnissa koko elämänsä.

Haastatellut ikäihmiset halusivat asua omassa kodissaan mahdollisimman pitkään. Kaikki asuivat omakotitalossa, joka vaati jatkuvaa kunnossapitoa. Asukkaat eivät pitäneet tarpeellisena suunnitella etukäteen tulevaa asumistaan ja mahdollisia korjaustöitä.

Muutostöitä ja niiden toteuttamista voi hankaloittaa esimerkiksi asukkaan heikko taloudellinen tilanne tai halu säästää omaisuutta lapsille. Osa haastateltavista oli jo siirtänyt omaisuutensa lastensa nimiin.

Maaseudulla kaikki talot eivät kuulu kunnallistekniikan piiriin. Haastattelussa nousi esille ongelmia, jotka liittyivät kaivojen kuivumiseen ja jäätyviin vesijohtoihin. Huolestuneisuutta aiheutti myös tuleva EU-määräys, joka koskee maaseudun jätevesijärjestelmää. Suurin osa taloista lämmitettiin puulla ja sähköllä, ja asukkaat tekivät itse polttopuut sekä kantoivat ne sisään.

Haastattelukohteissa keittiöt olivat useimmiten isoja ja kaappitilaa oli runsaasti. Keittiöt olivat myös hyvin koneistettuja. Monessa talossa oli tupakeittiö. Talouksilla oli yleensä WC asunnon sisääntulokerroksessa. Lähes kaikilla oli suihku ja sauna. Monelle ikäihmiselle portaissa liikkuminen tuotti vaikeuksia. Joissain kotitalouksissa ongelma oli ratkaistu sulkemalla yläkerta kokonaan pois käytöstä tai asentamalla lisää tukikaiteita.

Palvelujen käyttö oli vähäistä eikä niistä oltu valmiita maksamaan. Ikäihmisten lapset ja sukulaiset asuivat usein lähellä ja antoivat apua ja tukea tarvittaessa. Talouksista kaksi kolmasosaa käytti liikkumiseen omaa autoa. Useat toivat esille, ettei ilman omaa autoa pärjää. Palvelulinjojen tai taksien käyttö oli melko vähäistä.

Lasten vaikutus haastateltujen elämään nousi monta kertaa esille. Usein lapset asuivat lähellä, samassa kunnassa ja jopa samassa pihapiirissä. Oli myös samassa taloudessa vanhempiensa kanssa asuvia lapsia.

Tutkimuksessa selvitettiin myös kuntien rooli ikääntyvien itsenäisen asumisen tukemisessa. Töysän asukkaista vajaa 20 prosenttia on yli 65-vuotiaita ja vastaava luku Padasjoella on 26 prosenttia. Kuntien väestön ikärakenne ei muutu lähivuosina. Töysän sosiaalipoliittisena strategiana on tarjota palvelut mahdollisimman kattavasti kotikunnasta. Padasjoen vanhuspoliittisen strategian mukaan kunnassa tuetaan omassa kodissa asumista mahdollisimman pitkään kotipalvelun, kotisairaanhoidon ja erilaisten tukipalvelujen avulla.

Töysässä ikäihmisten asuminen hoidetaan pääasiassa Töysän Vanhustenyhdistyksen, kunnan sekä yksityisten yrittäjien yhteistyönä. Töysään on muuttanut senioriasukkaita, joista osa on entisiä töysäläisiä eli paluumuuttajia. Kunnassa on meneillä kotihoitokokeilu, jossa on yhdistetty kotipalvelun ja kotisairaanhoidon toiminnat. Kunnassa tehdään myös ehkäiseviä kotikäyntejä 75–76 + -ikäisille asukkaille. Käyntien avulla pyritään kartoittamaan muun muassa ikääntyvien palvelujen tarve.

Töysän kunta tarjoaa ikäihmisille apua asunnon muutostöiden järjestämiseen. Asuntojen muutostöiden arvioinnin ja suunnittelun hoitavat yleensä sosiaalityöntekijä ja fysioterapeutti. Asukkaan osallistuminen muutostöiden suunnitteluun on vähäinen. Muutostöihin voidaan anoa Valtion asuntorahaston (ARA) avustusta. Myös kuntien sosiaalitoimi rahoittaa muutostyöhankkeita. Usein ikäihmisillä on varallisuutta, joka estää avustusten saamisen. Töysässä muutostöitä tehdään muutamia vuodessa. Asunnon muutostöiden suunnittelu ja toteuttaminen on monella tapaa resurssikysymys – niin rahan kuin tietojen suhteen. Kaikissa kunnissa ei ole esimerkiksi korjausneuvojaa.

Padasjoella palveluita kehitetään asiakkaiden tarpeiden mukaan. Osalla padasjokelaisia on mahdollisuus käyttää palvelulinjaa, joka kuljettaa ikääntyneitä asioille sekä virkistäytymään. Ennaltaehkäiseviä kotikäyntejä ei säännönmukaisesti toteuteta. Syrjäkylille palvelujen tarjoaminen on rajallista resurssien puutteen vuoksi. Tällaisissa tilanteissa ikääntyneillä on usein muutto edessä palvelu- tai hoiva-asuntoon.

I JOHDANTO

I.1 Tausta

Meillä jokaisella on oma käsityksemme siitä, mikä on maaseutua ja mikä ei. Maaseutuun liitetään tyypillisesti haja-asutusvaltaisuus, alkutuotannon keskimääräistä suurempi osuus tuotantorakenteessa ja syrjäisyys suurista asutuskeskuksista. Yksi tapa on luokitella maaseuduksi haja-asutusalueet ja alle 500 asukkaan taajamat. Laajemman määritelmän mukaan maaseutua ovat alle 30 000 asukkaan kunnat. Tämän määritelmän mukaan 57 prosenttia suomalaisista kuuluisi maaseutuväestöön. OECD:n määritelmän mukaan kaupungin ja maaseudun luokittelussa raja-arvo on 150 asukasta/km². Tyypillisesti maaseutu jaetaan vielä kaupungin läheiseen maaseutuun, ydinmaaseutuun ja harvaan asuttuun maaseutuun. (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2002.)

Myöskään vanhuus ei ole käsitteenä yksiselitteinen. Tulevaisuudessa ikään-tyvien elämäntyylit ja odotukset muuttuvat. Samoin tarpeet yksilöllistyvät. Nyt puhutaan niin sanotusta ”kolmannesta” ja ”neljännestä iästä”, joilla tarkoitetaan seniori- ja vanhuusikää. Kolmannella iällä tarkoitetaan työelämän jälkeistä, 20–30 vuotta jatkuvaa elämänvaihetta. Tämä elämä on usein aktiivista ja siihen liittyy vapauden tunne. ”Neljäs ikä” viittaa varsinaiseen vanhuuteen, jolloin hoidon tarve ja riippuvuus muista ihmisistä lisääntyy. (Olsbo-Rusanen & Väänänen-Sainio 2003, 3.)

Tulevat ”kolmannen iän” henkilöt ovat jossakin suhteessa erilaisia kuin ennen. He eivät omaksu vanhuuden roolia kohta eläkkeelle jäätyään, vaan eläkevaiheeseen kohdistuu uudenlaisia odotuksia. Eläkkeelle siirrytään aiempaa parempikuntoisena ja aktiivisia elinvuosia on odotettavissa aiempaa enemmän. (Karisto & Konttinen 2004, 14.)

Valtakunnallisena tavoitteena on edistää ikäihmisten kotona asumista. Keskeisessä asemassa sen toteuttamisessa ovat kunnat. Kuntien tulee laatia ja pitää ajan tasalla vanhuspoliittisia strategioita ja palvelurakenteen kehittämissuunnitelmia. Tämä on tehtävä yhteistyössä sosiaali-, terveys-, hallinto- ja taloustoimen, teknisen toimen, liikenne-, kulttuuri- ja sivistystoimen sekä vanhusneuvostojen, eläkeläis- ja vanhusjärjestöjen ja yritysten yhteistyönä. (Olsbo-Rusanen & Väänänen-Sainio 2003, 13.)

Maaseutuväen vähentyessä ja vanhetessa palvelun järjestäminen maaseudulle hankaloituu. Palvelut ovat siirtyneet kuntakeskuksiin tai aluekeskuksiin, kun kyliin ja niiden asukkaille tarkoitetut palvelut ovat vähentyneet. Posti-, kauppa-, koulu- ja pankkipalvelujen saatavuus on heikentynyt. Palvelujen organisoimista vaikeuttavat pitkät välimatkat ja hajallaan oleva asutus. Julkisten kulkuyhteyksien vähäisyys tai puute vaikeuttaa autottomien ja erityisesti vanhusten palvelujen saantia. (Maaseutupolitiikan työryhmä 2004, 10.)

Hyvä asuminen 2010 -kehityshankkeessa todetaan, että väestöltään vähenevissä kunnissa on varauduttava vanhusväestön osuuden voimakkaaseen kasvuun. Valtaosa vanhuksista asuu omistusasunnossa, useimmiten omakotitalossa. Oletettavaa on, että omakotitaloan myyvien ja asumistarpeitaan vastaavaa, palveluiden lähellä olevaa asuntoa haluavien määrä todennäköisesti kasvaa lähivuosina. Tähän kehitykseen voidaan varautua muun muassa muuttamalla olemassa olevaa

asuntokantaa vanhuksille sopivaksi ja lisäämällä vanhusten asumista tukevia palveluja. (Junnonen & Kärnä.)

Työteho-seuran kotitalousosastolla on tehty useita ikäihmisten asumiseen liittyviä tutkimuksia. Uusimpia näistä oli Elderathome-hanke, johon osallistui tutkijoita neljästä EU-maasta. Tutkimuksessa kehitettiin malleja ikäihmisten itsenäisen asumisen parantamiseksi. Projektissa laadittiin suunnittelijoille, rakennuttajille ja palvelun tarjoajille toimintakortteja, joiden avulla voidaan käydä läpi asunnon kohentamistarpeita asukkaan näkökulmasta. Mallia sovellettiin tutkimuksen aikana Espanjassa, Esparregueran kaupunkiin suunnitellussa kerrostalossa. Mallintaminen lähtee toimintojen määrittämisestä, johon sisältyy koko elämän kirjo. Resurssit ovat niitä tekijöitä, joita muuttamalla olosuhteita parannetaan. Resursseja ovat esimerkiksi asunnon tilat, laitteet, ympäristön osatekijät tai erilaiset palvelut. Laatutekijöitä ovat muun muassa estetiikka, mukavuus, toimivuus ja turvallisuus. Samoin ikäihmisen kyvyt, kuten aistit, liikkuminen tai muistaminen, vaikuttavat muutostarpeeseen. (Kasanen 2004; Kasanen & Kivilehto 2004.)

Parhaillaan Työteho-seurassa on menossa MOPAKE-hanke, jossa kehitetään kotitalouksille tarjottavien palvelujen tuotteistamis- ja markkinointikonseptia. Palvelutuotteita ovat muun muassa kuljetus-, ruoka-, siivous-, korjaus- ja turvallisuuspalvelut.

1.2 Tavoite

Tämän tutkimuksen tavoite on edistää maaseudulla asuvien ikäihmisten asumisedellytyksiä. Tutkimuksessa tarkasteltiin maaseudulla asuvien ikäihmisten asumista ja saatavilla olevien palvelujen käyttöä. Siinä selvitettiin myös asuntojen nykytilanne ja mahdolliset muutostarpeet. Tutkimus koostuu kirjallisuuskatsauksesta ja ikäihmisten haastatteluista kahdella pienellä maaseutupaikkakunnalla, Padasjoella ja Töysässä. Lisäksi tähän liittyy tutkimuksessa mukana olleiden kuntien toimintasuunnitelmien kartoitus ikäihmisten asumisolosuhteiden kehittämiseksi.

2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Ikääntyvien asumisen yhteiskunnalliset puitteet

2.1.1 Väestörakenne ja sen kehitys

Ikääntyvien osuus kokonaisväestössä tulee kasvamaan koko EU-alueella, kuten myös Suomessa. Vuonna 2030 Suomen väestöstä reilun neljänneksen ennustetaan olevan yli 65-vuotiaita, kun vuonna 2003 yli 65-vuotiaiden osuus 15,5 prosenttia (Tilastokeskus 2001). Suhteellisesti eniten kasvaa yli 85-vuotiaiden määrä. Heitä arvioidaan olevan Suomessa 150 000 vuonna 2030 (Olsbo-Rusanen & Väänänen-Sainio 2003, 8).

Väestön vanheneminen on nopeaa, mikä asettaa yhteiskunnalle monia vaatimuksia. Ikääntymisen myötä **avuntarve** lisääntyy, mutta se on hyvin yksilöllistä. Toimintakyky alkaa selvästi alentua 75–80 vuoden iässä. (Olsbo-Rusanen & Väänänen-Sainio 2003, 8.) Vanheneva väestö on myös itse huolissaan oman terveytensä heikkenemisestä, kuten tuli esille Kariston ja Konttisen (2004, 90–91) tutkimuksessa. Sen mukaan vuonna 1923–1950 syntyneiden suurin huolenaihe tulevaisuudessa on terveyden huononeminen. Samoin pelätään liikunta- ja toimintakyvyn menetystä, laitoshoitoon tai toisten pysyvän avun varaan joutumista, työkyvyn heikkenemistä tai vammautumista. Huolenaihe ei kohdistu yksistään henkilöön itseensä vaan se kohdistuu myös hänen läheisiinsä.

Monelle **yksin asuvalle** oman kunnan heikkeneminen on huolen aihe. Yksin asuminen yleistyy. Myrskylän (2005, 177–175) selvityksen mukaan noin joka viides 55–59-vuotias asuu yksin, 70–74-vuotiaista kolmannes ja 85–89-vuotiaista melkein kaksi kolmannesta. Eniten yksin asuvia naisia on suurilla asutusalueilla, kun taas miesten osalta tilanne on melkein päinvastoin.

Tulevaisuudessa **väestö keskittyy asutuskeskuksiin**. Tilastokeskuksen (2004) ennusteen mukaan eniten väestömäärä pienenee Kainuussa. Siellä väkiluku pienenee neljänneksen, jos muuttoliike jatkuu yhtä vilkkaana kuin viime vuosina. Seuraavaksi eniten väestöä vähenee Etelä-Savosta, Lapista ja Pohjois-Karjalasta. Niiden väkiluvun ennustetaan olevan 15 prosenttia nykyistä pienempi. Väestön kasvualueita ovat Uusimaa ja Itä-Uusimaa, joiden väestön arvioidaan kasvavan 15 prosenttia nykyisestä määrästä. **Maaseudulla kokonaisväestömäärä** ja siellä asuvien naisten osuus vähenee (Taulukko 1). Nuoria, työikäisiä naisia on maaseudulla vähemmän kuin miehiä. Tilanne kuitenkin muuttuu iäkäämpien, 60 vuotta ja sitä vanhempien maaseutuasukkaiden keskuudessa. Tässä väestöryhmässä naisten osuus maaseudulla on jo 52,5 prosenttia, kun 25–59-vuotiaista naisia on 45 prosenttia. (Högbacka (2003, 86–87.)

Taulukko I. Maaseutuväestön ja naisten määrä vuosina 1970–2000 tilastokeskuksen väestölaskennan ja työssäkäyntitilastojen mukaan.

	Vuosi		1980	1990	2000
	1970				
(N) Maaseutuväestö	796 491	1	458 760	120 449	987
Osuus koko väestöstä %		39	30,5	22,4	18,2
Naiset (N)	086	885	711	540	446
Osuus maaseutuväestöstä %		49,3	48,8	48,3	47,4

Vuoden 2000 tiedot perustuvat Högbacka saamiin ennakkotietoihin. Lähde: Högbacka, R. 2003. Naisten muuttuvat elämänmuodot maaseudulla

2.1.2 Asuntokanta ja asuinolot

Asuinrakennuksia on noin 2,5 miljoonaa yksikköä. Omakotitaloja ja kerrostaloasuntoja on molempia yli miljoona, rivitaloasuntoja 340 000. Loput, 60 000 asuntoa ovat muissa kuin asuntokäyttöön tarkoitetuissa rakennuksissa (Vainio ym. 2002, 14.) Nykyisin noin 95 prosenttia yli 65-vuotiaista asuu tavallisessa asunnossa laitosten ulkopuolella. Näistä 2–3 prosenttia asuu palveluasunnoissa. Tavoite on, että 90 prosenttia yli 75-vuotiaista pystyy asumaan kotona. (Koskinen 2004, 63.)

Uudisrakentaminen keskittyy pääkaupunkiseudulle ja muihin kasvukeskuksiin sekä niiden työssäkäyntialueille. Paikkakunnilla, joilla väestö vähenee, valtio lainoittaa uusia asuntoja vain silloin, kun niiden rakentaminen ei vaaranna paikkakunnan asuntomarkkinatilannetta. (Ympäristöministeriö & Valtion asuntorahasto 2004, 2–5.)

Tyhjillään olevien asuntojen määrä on pysynyt ennallaan. Kuntien ilmoituksen mukaan tyhjillään olevia asuntoja vuoden 2004 lopussa oli noin 4 900, mikä on reilut 1,4 prosenttia koko aravakannasta. Tämä tieto perustuu kuntien ilmoitukseen. Rekisteritietojen perusteella tyhjillään olevien asuntojen määrä on kuitenkin selvästi tätä suurempi. Eniten tyhjillään olevia asuntoja on paikkakunnilla, joissa väestö vähenee. (Ympäristöministeriö & Valtion asuntorahasto 2004, 14.) Rakennuskannassa tehdään myös sisäisiä muutoksia. Esimerkiksi 1990-luvulla kasvukeskuksissa liiketiloja muutettiin päiväkodeiksi ja haja-asutusalueilla kouluja kokoontumistiloiksi sekä erillisiä pientaloja vapaa-ajan asunnoiksi. (Vainio 2002, 14.)

Tulevaisuudessa asuntorakentamisessa **korostuu korjausrakentaminen**. Vainion ym. (2002, 14) mukaan vuoden 2010 rakennuskannasta 85 prosenttia on rakennettu. Rakennusten kriittinen tekninen ikä on noin 30 vuotta. Vuonna 2010 tämän iän ylittäneitä rakennuksia oletetaan olevan jo 50 prosenttia. Myös korjausrakentaminen keskittyy kasvukeskuksiin. Merkille pantavaa on, että omakotitalojen sekä asuntoyhtiöiden korjaushankkeiden suhteelliset kustannukset ovat jopa 30–40 prosenttia suuremmat kasvupaikkakunnilla kuin muualla Suomessa. (Vainio ym. 2004, 26.)

Korjausrakentaminen voi tuoda pienelle kunnalle työpaikkoja, sillä niissä käytetään yleensä kotimaisia tarvikkeita ja työvoimaa (Vainio ym. 2002, 41). Ti-

aisen selvitykseen viitaten Olsbo-Rusanen ja Väänänen-Sainio (2003, 18) toteavat, ettei tutusta ja turvallisesta asuinympäristöstä haluta muuttaa pois, koska sopivia uudisrakentamiskohteitakaan ei ole juuri tarjolla. Tämän vuoksi he suosittelivat, että kunnissa edistetään sosiaali- ja terveystoimen, teknisen toimen sekä vanhus- ja vammaisjärjestöjen yhteistä korjausneuvontaa.

Vaikka asuntojen varustetaso on parantunut huomattavasti, ikääntyneillä on muun muassa hankaluuksia asunnossa liikkumisessa. Koskisen (2004, 64) mukaan yli 65-vuotiaista 22–40 prosentilla oli liikuntaesteitä asunnossa. Pitkät matkat palvelujen pariin ja asuinympäristön liikuntaesteet tuottivat ongelmia 44 prosentille ikääntyneistä.

Ympäristöministeriössä on selvitetty, kuinka **esteettömyys** on toteutunut asutorakentamisessa aiempien rakentamismääräyskokoelman osa G1 (asuntosuunnittelu, vuodelta 1994) ja F1 (Liikkumisesteetön rakentaminen, vuodelta 1997) mukaan. Niiden määräysten mukaan hissi edellytettiin rakennettavaksi nelikerroksisiin ja tätä korkeampiin asuintaloihin ja joissakin tapauksissa myös kolmikerroksisiin taloihin. Asetukset uusittiin vuonna 2005. Uudistetun G1-määräyskokoelman mukaan kolmikerroksisiin asuinkerrostaloihin, joihin on haettu rakennuslupaa 1.3.2005 jälkeen, on tehtävä hissi. Myös määräyskokoelma F1 (Esteetön rakennus) on uusittu. (Ympäristöministeriö 2005.)

Useammassa tutkimuksessa (Lotvonen ja Väänänen-Sainio; Pamilo 2004, 14; Könkkölä 2003, 20) on tuotu esille, kuinka hissittömyys rajoittaa vanhusten ja vammaisten liikkumista. Lotvosen ja Väänänen-Sainion (14) mukaan ikääntyneistä, 75–4-vuotiaista (476 henkilöä) vain 53 prosentille portaissa liikkuminen sujui vaikeuksista. Jonkin verran vaikeuksia oli 30 prosentilla. Paljon vaikeuksia oli 14 prosentilla haastatelluista. Avustusta portaissa liikkumiseen tarvitsi kolme prosenttia. Tämä osoittaa, että hissien rakentamiselle kerrostaloihin on tarvetta. Rönkän ym. (1997) mukaan teknisesti hissi on rakennettavissa jälkeinpäin lähes kaikkiin kerrostaloihin. Hissit voidaan rakentaa joko porrashuoneeseen tai sen ulkopuolelle. Paras ratkaisu on kuitenkin sijoittaa hissi porrashuoneeseen.

Pamilo (2004, 14) viittaa Auvisen ym. tekemään selvitykseen vuokra-asuntojen soveltavuudesta ikääntyneille ja liikuntaesteisille. Tämänkin tutkimuksen mukaan eniten asumista haittasivat hissittömyys, hissien puutteellisuudet ja kynnykset. Muita puutteita olivat WC-tilojen ahtaus ja niiden kapeus, saunan lattoiden liukkaus ja liian korkealla olevat lauteet. Pihapiirin suurimmat puutteet olivat alueen epätasaisuus ja luiskien puute.

Maija Könkkölä (2003, 20) on todennut keskeisempiä alueita, jotka rajoittavat vammaisen asumista tavanomaisessa asunnossa. Käytännössä monia toimenpiteitä voidaan soveltaa joko sellaisenaan tai kevyemmässä muodossa myös ikäihmisille, joille ikä tuo helposti erilaisia toimintarajoitteita. Tavallista asuntoa muutettaessa vammaiselle sopivaksi huomiota on kiinnitettävä asunnon sisäänkäyntiin, jossa liikkumista voidaan helpottaa liuskoilla, automaattisella oven avausjärjestelmällä, sähkölukolla ja ovipuhelimella. Asunnon sisällä tavallisimpia muutostöitä ovat kynnysten poistaminen, ovien leventäminen ja asukkaan kannalta oikein sijoitetut katkaisijat ja pistorasiat. Samoin hygienia ja keittiötilat edellyttävät muutostöitä.

Keittiö- ja peseytymistilojen toimivuus vaikuttavat keskeisesti ikäihmisen omatoimiseen selviytymiseen kotona. Tämän vuoksi niiden asianmukaiseen suunnitteluun tulee jatkossa panostaa. Ne ovat myös kohteita, joissa tehdään yleis-

sesti korjauksia. Asuntokorjauksissa päätöksen tekee omistaja. Suunnitteluavun käyttö on vähäistä. Mikäli sitä käytetään, sitä antavat ensisijaisesti materiaalin toimittajat. Kotitaloudet tekevät itse tai teettävät yli puolet sisätilojen korjauksista. Eniten varusteiden lisäämistä ja parantamista kaivataan keittiöön. Tilamuu- tokset ovat toiseksi yleisin syy keittiön korjaukseen. (Vainio ym. 2002, 40.)

Oulussa, Höytyän ja Kaukovainion suuralueilla toteutettiin laaja Ehkäisevät kotikäynnit -projekti, joka liittyi Esteetön elämä -lähiöuudistushankkeeseen. Kotikäyntien yhteydessä haastateltiin yhteensä 476, iältään 75–84-vuotiaasta henkilöä. Heistä suurin osa (83 %) ilmoitti, ettei tarvitse asuntoon muutostöitä. Suhteellisen monessa (28,6 %) taloudessa oli amme, jonka poistamista harkitsi 16 henkilöä. Muuten kylpyhuoneremonttia suunnitteli 12 henkilöä ja keittiöremonttia viisi henkilöä. Kylpyhuoneen siirtämistä kellaritiloista asuinkerrokseen suunnitteli viisi henkilöä liikkumisen helpottamiseksi pesutiloihin. Tukiripoja tarvitsi 11 henkilöä sekä kaiteen yläkerran portaisiin yksi henkilö. (Lotvonen & Väänänen-Sainio, 9–15.)

Ikäihmisten asuinolot ovat parantuneet huomattavasti 1950–1960-luvun asuinnoista elintason paranemisen myötä ensin kaupungeissa ja vähitellen myös maaseudulla. Vielä 1970-luvun puolivälissä noin kolmanneksella eläkeläisistä ei ollut perusmukavuuksia. Tämän vuosituhannen alussa noin 16 prosenttia yli 65-vuotiaista asui varustukseltaan puutteellisissa asunnoissa. Piekkarin tutkimuksen mukaan maaseudun haja-asutusalueella 1990-luvun lopulla 8–9 kymmenestä ikääntyneestä asui hyvin varustetussa asunnossa. (Koskinen 2004, 63–64.)

Vanhempien henkilöiden asuinolot ovat heikommät kuin nuorempien. Heidän asuntonsa ovat vanhempia ja puutteellisemmin varustettuja¹. Yksinasuvien yli 55-vuotiaiden henkilöiden asuinolot ovat heikommät kuin niiden yli 55+ -vuotiaiden henkilöiden, joiden perheessä asuu myös muita henkilöitä. Miesten asuinolot ovat heikommät kuin naisten. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2003 kaikista asutokunnista, joissa vanhin henkilö oli yli 55 vuotta, puutteelliset tai erittäin puutteelliset asuinolot olivat miehistä 15,9 prosentilla ja naisista 7,5 prosentilla. Vastaavat osuudet yksinasuvilla 55+ -vuotiailla miehillä oli 22,8 prosenttia ja naisilla 10,8 prosenttia. Myös tämän selvityksen mukaan maaseudulla asuvien asunnot ovat puutteellisemmin varustettuja kuin kaupungissa asuvien. (Myrskylä 2005, 178–179.)

Kaupungit ja kunnat pyrkivät tukemaan ikäihmisten itsenäistä asumista avustamalla kodeissa tehtävien parannus- ja muutostöiden tekemisessä ja järjestämällä asumista tukevia palveluita sekä palveluasumista. Tavallisimpia muutostöitä ovat WC- ja pesutilojen saneeraus, kynnysten poistaminen, oviaukkojen levenykset sekä erilaisten tukien asentaminen. Joissakin kunnissa on myös korjausneuvoja, jotka antavat suunnitteluapua. (Kivilehto 2005.)

2.1.3 Poliitiikan tavoitteita ja keinoja

Valtakunnallisena tavoitteena on ikääntyvän väestön kotona asumisen, itsenäisen asioiden hoitamisen, lähipalvelujen ja omatoimisen liikkumisen edistäminen. En-

---

¹ Asunto on hyvin varustettu, jos siinä on vesijohto, viemäri, lämminvesi, WC, peseytymistilat (joko suihku/kylpyhuone tai huoneistokohtainen sauna) ja keskus- tai sähkölämmitys. Puutteellisesti varustetusta asunnosta puuttuu peseytymistilat tai keskuslämmitys. Asunto on erittäin puutteellinen, jos siitä puuttuu joko vesijohto, viemäri, lämmin vesi tai WC. (Myrskylä 2005, 178., Tilastokeskus)

sisijainen tavoite vanhushuollossa on ikääntyvien kotona asumisen tukeminen. Vanhusten erilaistuvat palvelutarpeet edellyttävät monimuotoisia palveluita ja palvelun tuotantotapoja. (Olsbo-Rusanen & Väänänen-Sainio 2003, 10.)

Esteettömyys ja itsenäinen asuminen tuodaan monissa suosituksissa esille. Kunnat ovat keskeisessä asemassa ikäihmisten palvelujen järjestämisessä. Erityisesti suuret kunnat ovat laatineet **asuntopoliittisia strategioita**. Tosin kuntien asunto-ohjelmien laatiminen on vähentynyt, koska asunto-ohjelmien laatimisessa on siirrytty lakisäteisyydestä vapaaehtoisuuteen. Kuntaliiton vuonna 2002 tekemän kyselyn mukaan noin puolella kunnista oli vanhuspoliittinen ohjelma ja kolmanneksella se oli valmisteilla. Kyselyyn vastasi 383 kuntaa. Pienistä kunnista esimerkiksi Töysä ja Ristijärvi ovat ottaneet huomioon asuntotuotannossaan kuntaan mahdollisesti muualta Suomesta muuttavat ikäihmiset. (Olsbo-Rusanen & Väänänen-Sainio 2003, 11–12, 26.)

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön vuonna 1996 asettaman vanhuspolitiikan tavoitteiden mukaan vuonna 2001 koko maassa yli 75-vuotiaista suurimman osan, 90 %, tulisi asua tavallisessa asunnossa, palvelutaloissa asuvien osuus tulisi olla 3–5 % ja vanhainkodeissa ja muissa laitoksissa 5–7 %. (Vaarama ym. 2001.)

Kaikissa kunnissa ei ole päästy valtakunnallisiin tavoitteisiin. Viitaten aiempiin tutkimuksiinsa Vaarama ym. (2001, 17) toteavat, että kotipalvelun työpainoksesta 29 prosenttia käytetään palveluasumiseen. Tämä supistaa kotiin annettavien kotipalvelujen resursseja. Tämän seurauksena jonot laitoksiin ja palvelutaloihin saattavat pidentyä, mikä kasvattaa laitoshoidon tarvetta. Tällöin syntyy kierre, jossa palvelurakenne laitoistuu ja kotihoito supistuu.

Suomessa kotipalvelu on vähäisempää kuin muissa Pohjoismaissa. Kotipalvelua on eniten saatavilla Tanskassa. Siellä lähes joka neljäs yli 65-vuotias saa jonkinlaista kotipalvelua. Suomessa yli 65-vuotiaista kotipalvelua sai vuoden 1998 tilastojen mukaan vain 5 prosenttia ikäluokasta. Taulukossa 2 olevat tilastot ovat kuitenkin vain suuntaa-antavia johtuen eri maiden tilastointitavoista. Jos esimerkiksi Suomen tilastoihin lisätään kotisairaanhoidon, niin suomalaisista 65+ -vuotiaista 7 prosenttia ja 80+ -vuotiaista 17 prosenttia kuuluisi kotipalvelun piiriin.

Taulukko 2. Kotipalvelun asiakkaat Pohjoismaissa 1998, % ikäluokasta

Ikäryhmä	Suomi	Norja	Ruotsi	Tanska
65+	5	16	8	24
80+	14	32	20	49

Lähde: Vaarama ym. 2001, 20: eri maiden lähteet luetteluna.

Palveluasuntoon siirrytään ensisijaisesti sairauden ja vamman vuoksi, mutta syynä voi olla myös yksinäisyys, turvattomuus sekä asumiseen tai avohoitoon liittyvät puutteet. Muita syitä ovat asunnon hoitovaikeudet ja puutteellinen varustetaso, hissittömyys sekä pitkä matka palveluihin. Palvelutalon asukkaista suurin osa, $\frac{3}{4}$ on naisia, koska naisilla on korkeampi elinikä. (Ympäristöministeriö 1996, 10.)

Harvaan asutut maaseutukunnat ovat monessa suhteessa vaikeassa asemassa. Näillä paikkakunnilla on kuitenkin yksi merkittävä etu verrattuna kaupunkeihin ja kaupunkien lähellä oleviin maaseutupaikkakuntiin; Stakesin tutkimuksen mu-

kaan harvaan asutuilla paikkakunnilla sosiaalipalvelut, kuten lasten päivähoito, vanhusten palvelut ja sosiaalityö koettiin paremmin saavutettaviksi kuin muilla paikkakunnilla. Tosin terveyspalvelujen (terveyskeskus ja sairaala) tilanne oli päinvastoin. Yleiset palvelut, joihin luokitellaan kauppa, posti, pankki, kulttuuri ym. koettiin maaseudulla vaikeammin saavutettaviksi kuin kaupungeissa. (Heikkilä ym. 2002, 115.)

Kaikki vanhukset eivät tarvitse kodin ulkopuolista apua, koska heillä on omaishoitaja. Yhteiskunnalle omaishoito on edullista. Vaaraman ym. (2001, 19) aiempien selvitysten mukaan vuonna 1998 omaishoitajille keskimäärin maksettu hoitopalkkio oli 1 727 mk/kk (= 290 €), kun samanaikaisesti hoitokustannukset vanhainkodissa olivat 15 000 mk/kk (= 2523 €) ja terveyskeskuksessa 17 000 mk/kk (=2859 €).

Vanhustutkimusta on tehty paljonkin, mutta tiedon siirtämisessä käytäntöön on ollut ongelmia. Kivilehdon (2005) tekemässä selvityksessä asumis- ja vanhustutkimuksen asiantuntijat totesivat, että käytännön tiedottaminen, neuvonta ja opastus ovat tärkeitä. Tietoa on, mutta se ei tavoita niitä, jotka sitä eniten tarvitsevat. Haastateltavat myös totesivat, että syrjäseudulla asuvat ja syrjäytymisen uhan alla olevat ikääntyvät ovat tulevaisuuden haaste. Kivilehdon haastattelemat asiantuntijat myös totesivat, että laskelmat kotona asumisen kalleudesta tai edullisuudesta ovat puutteellisia. Epäselvyyttä on siitä, miten kustannuksia pitäisi laskea, jotta erilaisten asumisvaihtoehtojen todellinen hinta saataisiin esille.

2.1.4 Maaseudun haasteet ja mahdollisuudet

Maaseudun tulevaisuuden uhkakuvana nähdään usein autioituva ja väestöltään vanheneva asuin ympäristö. Maaseutuasumisessa ovat myös omat vahvuutensa, joita tulisi hyödyntää entistä paremmin. Yksi oleellinen maaseudun valttikortti on rauhallinen asuin ympäristö. Noin kymmenen vuotta sitten tehdyn tutkimuksen mukaan suomalaisista kaksi kolmesta piti maaseutua parempana asuin- ja elinympäristönä kuin kaupunkeja, vaikka parempien toimeentulomahdollisuuksien vuoksi muuttovirrat ovat keskittyneet kaupunkeihin. Arvostus asuinpaikan valinnassa on kuitenkin muuttumassa. Elinympäristön ominaisuudet ja sopivuus elämäntilanteeseen ovat yhä tärkeämpiä valintaperusteita kaikissa ikäluokissa. Väestön ikääntyessä lisääntyvä määrä kotitalouksia voi muuttaa ilman toimeentuloriippuvuutta. Työnteon paikka- ja aikasidonnaisuus ”löystyvät” jatkuvasti. (Mäntylä ym. 1998, 185.)

Naisten osuus maataloustöistä vähenee. Useampaan tutkimukseen viitaten Högbacka (2003, 87–92) toteaa, että nuorten, työiässä olevien naisten maaltamuutto johtuu paljolti työnsaantimahdollisuuksista. Naisilla maataloudessa työs-kentelyn korvaa ensisijaisesti julkisen sektorin työpaikat. Peruskoulun, päivähoitojärjestelmän ja terveyskeskusten kehittäminen 70- ja 80-luvuilla loi työpaikkoja erityisesti maaseudun naisille. Hoivapalvelujen tuomien työpaikkojen säilyttäminen vaikuttaa maaseudun naisten työllisyyteen. Maaseudun naiset ovat kaikissa ikäryhmissä koulutetumpia kuin heidän puolisonsa. Högbackan (2003, 93) aiempien tutkimusten mukaan vuonna 1993 **maaseudun palkansaajista** 38 prosenttia kävi töissä kaupungissa tai toisessa kunnassa. Kolmannes kävi muualla töissä kuin kotikunnassaan. Vain 26 prosentilla vastaajista työpaikka oli omassa kylässä.

Suuret ikäluokat ovat jäämässä lähiaikoina eläkkeelle. Tämä on yksi väestöryhmä, joka voisi muuttaa pienelle maaseutupaikkakunnalle. Esimerkiksi Ristijärvi ja Töysä ovat ottaneet huomioon kunnan asuntotuotannossaan paikkakunnalle mahdollisesti muualta muuttavat ikäihmiset. (Olsbo-Rusanen & Väänänen-Sainio 2003, 26.)

Kaj Mäntylä ym. (1998) luokittelevat haja-asutusalueelle muuttavat kotitaloudet kuuteen ryhmään: Suurimmat ryhmät ovat lapsi-ikäiset perheet ja keski-ikäiset kahden henkilön taloudet. Kolmanteen ryhmään kuuluvat vanhemmat keski-ikäiset, jotka ovat siirtymässä pois työelämästä tai jotka ovat varhaiseläkkeellä. Neljäs ryhmä muodostuu ensisijaisesti 50–65-vuotiaista henkilöistä, joista toinen aikuisista on työtön ja jotka haluavat aktiivisesti muuttaa elinolojaan. Näiden lisäksi ovat ensiasunnon ostajat ja yrittäjätaloudet.

Maalta muutto oli vilkasta 60- ja 70-luvuilla. Hunnako ja Palm (2002) selvittivät kahdeksassa suurimmissa asutuskeskuksissa asuvien, vuosina 1940–1950 syntyneiden henkilöiden (3 000) **muuttoaikomuksia eläkkeelle jäämisen jälkeen**. Noin kolmasosalla oli tarkoitus muuttaa maaseudulle joko pysyvästi (16 %) tai lisätä merkittävästi (23 %) kakkosasunnon käyttöä. Laskennallisesti tämä tarkoittaa suurten asutuskeskusten osalta sitä, että 60 000 henkilöä näistä kaupungeista on muuttamassa maaseudulle. Koko maata ajatellen tämä koskee lähes 100 000 henkilöä.

Tässä on kuitenkin otettava huomioon se, että edellä mainittuun kyselyyn olivat vastanneet muuttoa suunnittelevat henkilöt aktiivisemmin kuin ei muuttoa suunnittelevat. Todennäköistä on, että pienemmissä asutuskeskuksissa eläkkeelle jäävien henkilöiden muuttohalukkuus maalle on vähäisempää kuin suurissa asutuskeskuksissa. Muuttoliikkeen odotetaan kasvavan vuoteen 2010 saakka, minkä jälkeen sen vähentyy. Muuttoliike on suurinta suurten asutuskeskusten läheisyyteen, ei syrjäiselle maaseudulle. Muuttoa suunnittelevista suurin osa on lähtöisin maaseudulta. Muutto synnyinseudulle ei kuitenkaan ole itsestään selvyys, sillä vain joka kolmas maalle muuttoa suunnittelevista henkilöistä aikoi muuttaa synnyinseudulle. Moni maalle muuttoa suunnitteleva on korkeasti koulutettu, ja he ovat toimineet työssään johtotehtävissä. Tämä on maaseutukunnille sosiaalisen pääoman lähde, mitä kuntien tulisi osata hyödyntää. (Hunnako ja Palm 2002.)

Halutuimpia asuntoja ovat vanhat omakotitalot. **Palvelujen saatavuus** on tärkeä valintaperuste muuttopaikkakuntaa valittaessa, sillä maalle muuttoa suunnittelevat henkilöt ovat tottuneet käyttämään palveluja. Muuttajat ovat vielä hyväkuntoisia ja heille on yleensä kerääntynyt varallisuutta. Tämän vuoksi kuntien tulisi kehittää uudenlaisia palvelujen organisoitumistapoja muun muassa asumisessa, terveydenhuollossa ja vapaa-ajanpalveluissa. (Hunnako & Palm 2002.)

Maallemuuttoa eivät suunnittele yksistään eläkkeelle siirtyvät henkilöt, vaan heidän joukossa on myös **aktiivisessa työiässä olevia**. Roihan (2004, 5-11) tutkimuksessa haastatelluista kaupungissa asuvista, 527 henkilöstä 36 prosenttia harkitsi maalle muuttamista. Kiinnostuneempia maalle muutosta olivat 25–34-vuotiaat ja lapsiperheet. Muuttohalukkuutta lisäsi mahdollisuus asua isommassa asunnossa. Muita perusteita olivat ”lapsille parempi kasvuympäristö”, ”ystävyyssukulaisuussuhteet” ja ”halvemmat asumiskustannukset”. Erittäin potentiaalinen ryhmä olivat perheet, joissa oli alle kouluikäisiä lapsia. Tämän vuoksi Roiha painottaakin, ettei kyläkouluja tulisi lakkauttaa, vaan niitä tulisi käyttää kunnan houkuttamina ja positiivisen imagon luojina kuntansa markkinoinnissa. Tärkeää

on myös, että kunnassa on tarjolla päivähoitopaikkoja ja harrastusmahdollisuuksia.

Maallemuutto kiinnosti myös 35–49-vuotiaita henkilöitä. Myös tässä (Roiha 2004, 5–11.) tutkimuksessa tuli esille, että lähiaikoina eläkkeelle jäävistä tai jo eläkkeellä olevista noin viidennes oli kiinnostunut muuttamaan maalle. Uusmaalaiset olivat kaikkein eniten harkinneet maallemuuttoa. Samoin Etelä- ja Länsi-Suomessa asuvat henkilöt olivat kiinnostuneita maalle muuttamisesta. Maaseudun rauhallinen ympäristö vaikuttaa eniten (45 %) kaupunkilaisten muuttokiinnostukseen maaseudulle. Merkille pantavaa oli, että maaseudun rauhallisuus kiinnosti eniten kyselyn nuorinta ikäryhmää eli 15–24-vuotiaita. Toisena tärkeimpänä maallemuuton perusteena oli ”paluu juurille” (noin 16 % vastanneista). Tähän ryhmään kuului eniten vanhimmassa eli 50–79-vuotiaiden ikäryhmässä olevia henkilöitä, mutta myös johtavassa asemassa olevia työntekijöitä ja yrittäjiä.

Pienten paikkakuntien etu on se, että niiden **asumiskustannukset** ovat selvästi alhaisemmat kuin asutuskeskuksissa. Pääkaupunkiseudulla ja suurissa asukaskeskuksissa asuntovuokrat ovat korkeammat kuin pienillä paikkakunnilla. Esimerkiksi pääkaupunkiseudulla ne ovat 44 prosenttia korkeammat kuin muualla Suomessa. (Ympäristöministeriö & Valtion asuntorahasto 2004, 13.)

Nykyisen työpaikan sijainti kaupungissa oli suurin (noin 24 %) yksittäinen **este maalle muuttamiselle**. Kolmasosa piti pitkiä matkoja, palvelujen huonoa saatavuutta ja huonoja kulkuyhteyksiä maallemuuton esteenä. Esimerkiksi nuoret lapsiperheet olisivat valmiita muuttamaan noin 50 km päähän kaupungista, jolloin he pystyisivät säilyttämään työpaikkansa ja käyttämään kaupungin palveluja hyväkseen (Roiha 2004, 9.) Myös Mäntylä ym. (1998, 187) ovat selvittäneet, miltä etäisyydeltä ihmiset olisivat valmiita käymään töissä haja-asutusalueilta. Etäisyys vaihtelee asutuskeskuksen koon mukaan: Pääkaupunkiseudulla etäisyys on 50–70 kilometriä, kun Mikkelin seudulla se on noin 30 kilometriä.

Heikkilä ym. (2002, 110–111) mukaan **alueelliset hyvinvointierot** tulevat kasvamaan edelleen. Harvaan asutuilla maaseutupaikkakunnilla asuvat henkilöt arvioivat elämänhallintansa ja tulevaisuutensa heikommaksi kuin muissa kuntatyypeissä asuvat. Arvot olivat yhteydessä yksilön taloudelliseen tilanteeseen. Harvaan asuttu maaseutu oli sekä tuloilla että niukkuuden kokemisella tutkittuna heikoimmin toimeentulevien henkilöiden elinympäristö. Terveyseroihin vaikuttivat yksilölliset rakennetekijät. Kuntatyyppi kuitenkin vaikuttaa terveyseroihin väestön demograafisen rakenteen ja työmarkkinakoostumuksen kautta. Kaupungin läheisellä maaseudulla asuvat kokivat psyykkisen terveydentilansa selvästi paremmaksi kuin muissa kuntatyypeissä asuvat. Psyykinen terveydentila oli yhteydessä koettuun toimentulon niukkuuteen. Mitä vaikeammin henkilö tuli toimeen nykyisillä tuloillaan, sitä heikompi oli hänen psyykinen terveydentilansa.

Heikkilän ym. (2002) tutkimuksessa tuli myös esille, että harvaan asutuilla maaseutupaikkakunnilla uudet, potentiaaliset asukkaat eivät tule yksistään kaupungeista vaan paremminkin muualta maaseudulta. Muuton motiiveja asettumisessa asumaan harvaan asutuille maaseutupaikkakunnille olivat elämän laadun ja elintason kohottamispyrkimykset sekä ihmissuhteet.

2.2 Ikääntyvien asuminen ja palvelut

2.2.1 Ikääntyvien asumisen monet muodot

Ikääntyvien asumiseen liittyy käsitteitä, joiden sisältö on monelle epäselvä. Kivilehdon (2005) tekemässä selvityksessä ”Ikääntyvien asumiseen ja asumista tukeviin palveluihin liittyvä tutkimus ja hankkeet 2000-luvulla” tuotiin esille keskeisimpiä asumisen käsitteitä.

Senioriasunnot sijoittuvat tavallisten asuntojen ja palveluasumisen väli- maastoon. Asunnot on rakennettu esteettömiksi ja asukkaan tarpeen mukaan asennetaan turva- tai tukilaitteita. Asuntoihin hakeutuvalta edellytetään 55–65- vuoden ikää. Senioritalossa ei kuitenkaan ole palveluja tai henkilökuntaa paikalla. Senioriasuntojen rakentaminen on kokonaan yksityistä toimintaa. Niitä sekä myydään että vuokrataan.

Özer-Kemppaisen (2005, 40, 50) tekemän tutkimuksen mukaan senioriasuntoihin yleensä muutettiin palvelujen ja terveyden heikkenemisen vuoksi. Edellisen asunnon fyysisiä esteitä ei pidetty merkityksellisinä. Omakoti- ja rivitaloissa asuneilla ulkotyöt ja kunnossapitohuolet olivat painavia syitä muuttoon. Pelko mahdollisesta kaatumisesta ja tajunnan menettämisestä oli myös yleinen huolenaihe muuttaa senioriasuntoon. Jos niihin ei kuulu henkilökuntaa eikä asuntoon ole kiinteästi kytkettyjä palveluja, senioriasunnot ovat myös riippuvaisia ympäristön tarjoamista palveluista. Hyvin harkittu palvelujen, viheralueiden ja asumisen keskinäinen suhde vaikuttavat asuinalueen viihtyisyyteen.

Palveluasunnot on tarkoitettu päivittäistä ulkopuolista apua tarvitseville vanhuksille. Palveluasuminen sisältää aina sekä asunnon että asumiseen liittyvät palvelut. Asukas maksaa asunnosta vuokran tai vastikkeen, valitsee tarvitsemansa palvelut ja maksaa niistä erikseen käytön mukaan. Palveluasumista voidaan järjestää tavanomaisissa huoneistoissa, erityisissä palvelutaloissa, ryhmäkodeissa, asumisryhmissä tai muissa ratkaisuissa. Niitä järjestävät kunnat, järjestöt ja yksityiset yrittäjät. Oleellista on, että asukkaalla on käytössä oma asunto, joka soveltuu hänen tarpeisiinsa.

Palveluasunnoissa kiinnitetään huomiota liikkumisen esteettömyyteen, turvapalveluihin ja apuvälineisiin. Palvelutaloissa on asukkaiden yhteistiloja ja monet niistä toimivat myös lähialueensa vanhusten palvelukeskuksena. Asumista tukevat palvelut voidaan toteuttaa monimuotoisesti ja yksilöllisesti. Palveluja voivat olla muun muassa kodinhoitoapu, ateriapalvelu, henkilökohtaiseen hygieniaan liittyvät palvelut, erilaiset turvapalvelut, terveydenhuollon palvelut sekä muut tukipalvelut. Asumista tukevia palveluja ovat myös asunnonmuutostyöt ja apuvälineet. Monia vanhustentaloja ja vanhainkoteja on muutettu palveluasunnoiksi. Kunnat ja lääninhallitus valvovat yksityistä palveluasumista. Palveluasuminen ei edellytä ympärivuorokautista henkilökuntaa.

Tehostetun palveluasumisen asiakkaat tarvitsevat apua ja ohjausta kaikissa päivittäisissä toimissaan, sekä hoivaa ja huolenpitoa ympärivuorokauden. Tehostettua palveluasumista tarjotaan ryhmäkodeissa sekä palveluasunnoissa.

Lakisääteisiä laitoshoidon palveluja ovat **vanhainkotien ja terveyskeskusten vuodeosastojen ja erikoissairaanhoidon laitospalvelut**. Pitkäaikaista laitoshoidon annetaan myös erilaisissa **hoito-, hoiva-, veljes- ja sairaskodeissa**.

Myös järjestöt ja yksityiset yritykset tuottavat laitospalveluja vanhainkodeissa ja yksityissairaaloissa.

Lyhytaikaisella ja jaksottaisella laitoshoidolla tuetaan ikäihmisen kotona selviytymistä ja hoitavan omaisen jaksamista. Samalla ehkäistään pysyvän laitoshoidon tarvetta. Lyhytaikaishoitojaksot voivat olla säännöllisiä, jolloin ne vuorottelevat kotona asumisen kanssa. Pitkäaikaista laitoshoidoa annetaan henkilölle, jolle ei voida enää järjestää hänen tarvitsemaansa ympärivuorokautista hoitoa kotona tai palveluasunnossa. Siihen sisältyy hoidon lisäksi täysi ylläpito.

Vaikeavammaiset ikäihmiset voivat saada asumispalveluja myös vammaispalvelun kautta. **Ryhmäkodin** kaltaisia asumispalveluja on päivittäin paljon apua tarvitseville ikäihmisille. Niissä on tavallisesti alle kymmenen asukasta. Keittiö- ja olohuone sekä sauna pesutiloineen ovat asukkaille yhteisiä. Ryhmäkotien henkilökunta koostuu yleensä kodinhoitajista sekä lähi- tai perushoitajista. Ryhmäkoteja on erikseen dementoituneille ja erikseen muille ikäihmisille tai vammaisille.

2.2.2 Asumista tukevat palvelut ja niiden tarve

Iän myötä ja voimien vähetessä palvelujen tarve yleensä lisääntyy. Niiden tarve on hyvin yksilöllistä. Joku tarvitsee apua vain satunnaisesti, kun taas joillakin avun tarve on päivittäistä. Palvelujen tarve tulee kasvamaan, kun suuret ikäluokat ovat jäämässä eläkkeelle vuoden 2010 tienoilla. Suurimmalla osalla tuolloin eläkkeelle jäävistä on täysimääräinen työeläke, jolle luotiin pohja 1960-luvulla. Ikääntyvien keskimääräisen tulotason odotetaan nousevan jonkin verran lähitulevaisuudessa. On arvioitu, että seniori-ikäisille suunnattu palvelutarjonta, kuten yksityinen terveys-, hoiva- ja matkailupalvelu tulevat kasvamaan. Kokonaiskulutus ei välttämättä kasva, jos tulevat ikäihmiset ovat yhtä säästäväisiä kuin aiemmat ikäluokat. Oletettavaa on, että rakentaminen ja kestokulutustavaroiden kulutus tulee tuolloin vähenemään. (Kiander ym. 2004, 104–105.)

Kunnalliset kotiin annettavat palvelut jakautuvat kotipalveluun ja kotisairaanhoidon, jotka toimivat yleensä tiiviissä yhteistyössä. **Kotipalvelu** auttaa, kun asiakas tarvitsee sairauden tai alentuneen toimintakyvyn vuoksi apua kotiin selviytyäkseen arkipäivän toiminnoissa. Kotipalvelun työntekijät ovat kotiavustajia, kodinhoitajia tai lähihoitajia.

Kotisairaanhoidon henkilökunta on koulutukseltaan terveydenhoitajia, erikoissairaanhoidajia, sairaanhoitajia tai perushoitajia. Kotisairaanhoidon kuuluu hoitotoimenpiteitä sekä näytteiden ja kokeiden ottoa. Varsin vaativaakin sairaanhoidon voidaan toteuttaa kotona, sillä monet haluavat asua kotona elämänsä loppuun saakka. Myös omaisten tukeminen on osa kotisairaanhoidon työtä. Osassa kuntia kotisairaanhoidon ja kotipalvelu on yhdistetty **kotihoidon yksiköksi**.

Vanhusten tukipalvelut on tarkoitettu edistämään päivittäistä selviytymistä ja sosiaalista vuorovaikutusta. Niitä ovat esimerkiksi ateriapalvelu, päivätoiminta, kuljetuspalvelut, saattoapu, erilaiset turvaphelinratkaisut, kylvytys, vaatehuolto ja siivouspalvelut. Kunnat päättävät, mitä palveluja ne tarjoavat ja paljonko palvelut maksavat asiakkaille.

Päivätoiminnan tavoitteena on tarjota vanhuksille virikkeitä, liikuntaa, sosiaalista kanssakäymistä ja turvata esimerkiksi päivittäinen ateriointi. Päivätoimintaa on tarjolla erillisenä palveluna tai palveluasumisyksikköjen ja laitosten yh-

teydessä. Palvelu- ja päiväkeskuksiin on usein järjestetty kuljetus. Palvelu- ja päiväkeskusten lisäksi kunnat, järjestöt ja seurakunnat järjestävät harrastus- ja opintopiirejä, korttelikerhoja, "mummon kammareita" ja kylätaloja.

Kotipalvelun saajien määrä väheni koko 1990-luvun. Absoluuttinen kotihoitoa saavien määrä on vähentynyt 30 prosenttia. Vuonna 2001 kotipalveluun liittyviä tukipalveluja, kuten siivous-, ateria-, turva- ja kuljetuspalveluja sai 120 000 henkilöä. Kotihoidon asiakkaita oli 80 000. Kotipalveluresursseista huomattava osa menee palveluasumisen järjestämiseen. Vuonna 2001 kaksi kolmasosaa 75 vuotta täyttäneistä selviytyi ilman säännöllisiä sosiaali- ja terveystalv palveluja. Täysin itsenäisesti selviytyvien määrän odotetaan kasvavan. Vuonna 2001 tavallisessa asunnossa säännöllisen kotipalvelun ja -sairaanhoidon turvin asui 12 prosenttia 75 vuotta täyttäneistä. Palvelutaloissa tai -asunnoissa asuvien määrä on viime vuosina lisääntynyt. Laitoshoidossa olevien määrä on vastaavasti vähentynyt. (Olsbo-Rusanen & Väänänen-Sainio 2003, 8–9.)

Posio (2000, 37–38) selvitti Lapissa asuvien yli 65-vuotiaiden (158 henkilöä) palvelun tarvetta. Enemmistö ikääntyneistä, 66 prosenttia, ei tarvinnut oman ilmoituksensa mukaan mitään apua arkipäivän toiminnoissa. Kolmasosa tarvitsi apua ainakin yhdessä toiminnossa. Yli 75-vuotiaista apua tarvitsi jo 45 prosenttia. Eniten apua tarvittiin raskaissa taloustöissä. Alentunut toimintakyky oli usein avun tarpeen syynä. Lisäksi pitkät välimatkat haittasivat lähes puolta ikääntyneistä. Eniten, 80 prosenttia, apua saatiin lapsilta ja puolisoilta. Julkisten palvelujen käyttö oli vähäistä. Kotisairaanhoidopalveluja sai 9 prosenttia ja kotipalvelua 8 prosenttia. Eniten ikääntyneet käyttivät sairaala-, hieronta- ja kuntoutuspalveluja. Eniten kaivattiin lisää siivous-, kuntoutus- ja hierontapalveluja.

Siivouspalvelun tarve tuli esille myös Kariston ja Konttisen (2004, 75–76) tekemässä tutkimuksessa. Noin 10 prosenttia vuosina 1920–1940 syntyneistä henkilöistä sai apua siivoukseen. Lähes yhtä moni tarvitsi sitä nykyistä enemmän. Tilanne on hankaloitunut, sillä siivousta ei voi enää saada kaikissa kunnallisena kotipalveluna. Erityisesti tämä hankaloittaa niiden henkilöiden kotona selviytymistä, joilla ei ole taloudellista mahdollisuutta ostaa siivouspalveluja.

Myös Oulussa, Höytyän ja Kaukovainion suuralueilla asuvista 75–84-vuotiaista lähes viidennes (18,7 %) käytti siivouspalveluja. Kotipalveluja käyttäneiden osuus oli 7,7 prosenttia ja kotisairaanhoidon 13,5 prosenttia. Muita tukipalveluja, kuten ateriapalvelua, turvapuhelinta, asiointipalvelua, kylvetyspalvelua, vaatepalvelua ja kuljetuspalvelua käytti yhteensä 20,5 prosenttia. (Lotvonen & Väänänen-Sainio, 33.)

Tavanomaiset arkitoimet, kuten pukeutuminen ja peseytyminen saattavat aiheuttaa vaikeuksia. Höytyällä ja Kaukovainiolla haastatelluista 89 prosenttia ilmoitti selviytyvänsä peseytymisestä vaikeuksitta, kun taas 3 prosentilla oli vaikeuksia. Loput, 8 prosenttia, tarvitsivat ulkopuolista apua. Pukeutumisesta selvisi vaikeuksitta 93 prosenttia haastatelluista. Vaikeuksia oli 5 prosentilla ja loput, 2 prosenttia, tarvitsivat apua. Ruoanvalmistuksesta suurin osa (74 %) haastatelluista selvisi vaikeuksitta. Muilla (17 %) oli vaikeuksia tai he eivät selvinneet siitä ilman toisen henkilön apua (9 %). **Raskaat talustyöt**, kuten mattojen vienti ulos ja puistelu, ikkunoiden pesu ja isommat siivoukset aiheuttivat yleisesti vaikeuksia: 52 prosenttia haastatelluista ei selvinnyt niistä ilman apua, vaikeuksia oli 19 prosentilla. Vaikeuksitta näistä toimista selvisi vain 29 prosenttia. Myös pyykinpesu aiheutti ongelmia. (Lotvonen & Väänänen-Sainio, 25–28.)

Kaupassa käynti aiheuttaa monelle ongelmia. Ongelmat lisääntyvät, kun asutaan haja-asutusalueella, jossa kaupat ovat kaukana ja julkinen liikenne on heikkoa. Kaupassa käynti voi olla myös ongelmallista, vaikka vanhus asuisi lähiössä. Lähiössä asuvilla vanhuksilla 15 prosentilla oli vaikeuksia selviytyä kaupassa käynnistä. Jopa viidennes (21 %) tarvitsi apua kauppa-asioilla. Loput, 64 prosenttia selviytyi itsenäisesti kaupassakäynnistä. Vastaavasti julkisia kulkuneuvoja vaikeuksitta käytti 72 prosenttia, 12 prosentilla oli paljon tai jonkin verran vaikeuksia. Loput 5 prosenttia ei kyennyt itse käymään kaupassa. (Lotvonen & Väänänen-Sainio, 27.)

Kunta on tähän asti ollut keskeinen julkisten hoivapalvelujen tuottaja ja rahoittaja. Tällä hetkellä kunnat ovat pakotettuja taloudellisista syistä etsimään muita ratkaisuja kuntalaisten palvelujen toteuttamiseksi. Yksi keino palvelujen tuottamiseen ovat **hoivayrityksiltä ostettavat palvelut**. Esimerkiksi vuonna 2003 yksityiset palveluntuottajat hoitivat 63 prosenttia tehostetun palveluasumisen asiakkaista ja 15 prosenttia vanhainkodin asiakkaista (Stakes 2004).

Hoivayrittäjyydestä ollaan monta mieltä. Toisaalta hoivayrittäjyydestä halutaan kunnan liiketoimintaa, joka ei ole puuhastelua eikä nappikauppaa. Yrityksen talouden on oltava terve, mikä edellyttää onnistunutta palvelujen tuotteistamista, itse maksavia asiakkaita tai tarjouksia kunnille. Kunnat kilpailuttavat yrittäjiä. Järjestöjä ja yhdistyksiä on aiemmin pidetty markkinahäiriköintinä, koska niillä on ollut mahdollisuus saada avustusta muun muassa Raha-automaattiyhdistykseltä ja EU-projekteista. Toisaalta hoivayrittäjyyttä pidetään itsensä työllistämisenä, epätyypillisenä työllistymisenä ja elämäntapayrittäjyytenä. Yksi suuntaus on, että suuret yritykset ostavat pieniä hoivayrityksiä, jolloin niillä on tarjota valmis palvelukonsepti ja toimittaa palveluja alihankintoina. (Andersson 2000, 55.)

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö on pyrkinyt erilaisilla hankkeilla tukemaan terveys- ja sosiaalipalvelujen yhteistyötä. Parhaillaan on menossa vuosille 2005–2008 ajoittuva ”Kotihoitokokeilu, kokeilu vanhusten palvelujen organisoimiseksi”. Siinä pyritään sovittamaan yhteen sosiaali- ja terveyspalveluja vanhuksille, muille pitkäaikaissairaille ja vammaisille. Kokeilu on tarkoitettu niille kunnille, joissa sosiaalihuollon ja kansanterveystyön lautakuntien yhdistämistä ei ole pidetty tarkoituksenmukaisena tai joissa kansanterveystyön kuulumisen kuntayhtymälle estää yhdistämisen kuntatasolla. Vanhusten asumista tukevia julkisrahoitteisia hankkeita on myös Stakesilla, Kelalla ja Tekesillä. (Kivilehto 2005, 13–20.)

Raha-automaattiyhdistystä koskevaan lakiin tuli muutos vuonna 2002. Sen mukaan raha-automaattivastuuksia ei saa myöntää kohteisiin, jossa se aiheuttaa vähäistä kilpailua tai muuten vääristää markkinointia. Kuntien on kilpailutettava palvelujen tarjoajia. Käytännössä kilpailuttaminen on lopettanut Raha-automaattiyhdistyksen avustuksen palvelutaloille. (Olsbo-Rusanen & Väänänen-Sainio 2003, 24.) Palvelujärjestelmissä on käynnissä muutakin suuria muutoksia, jotka vaikuttavat Raha-automaattiyhdistyksen rahoitusperusteiden muuttumisen ohella sosiaali- ja terveyspalveluja tarjoavien järjestöjen toimintaan. Yksi niistä EU:n sisämarkkinoiden kehittämiseen liittyvät linjaukset, kuntien strategiat ja kilpailuttamiskäytännöt sekä verottajan linjaukset ja käytännöt. (Särkelä ym. 2005.)

Palveluseteli on suhteellisen uusi tapa järjestää kunnan terveys- ja sosiaali-palveluja. Se voi olla esimerkiksi ostoseteli tai kunnan myöntämä sitoumus maksaa osa ostetuista palveluista, kuten ateria-, vaatehuolto-, kylvytys-, siivous- ja saattajapalveluista. Palvelun tuottaja ei voi olla kuka tahansa, vaan kunnan on hyväksyttävä se. Yksityisen palvelujen tuottajan on oltava ennakkoperintärekisterissä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2004).

Andersson (2000, 54) on selvittänyt Miehikkälässä, Kuortaneella, Vihdissä ja Viitasaarella monituottajamallia, joka tarkoittaa julkisen ja yksityisten palveluyrittäjien verkostoitumista. Yksityisiä palvelun tuottajia olivat kolmas sektori, osuuskunnat sekä palvelusetelillä ostettavat palvelut yksityisiltä yrittäjiltä. Andersson on kiteyttänyt taulukkoon 3 niitä näkökohtia, jotka liittyvät eri palvelujen tarjoajiin, rahoitukseen ja niiden kriittisiin tekijöihin.

Höytyällä ja Kaukovainiolla vanhukset toivoivat eniten, että kunta voisi tarjota kotipalvelua. Samoin toivottiin, että he pääsisivät palvelutaloon, kun toiminta ei enää riitä kotona asumiseen. Seuraavaksi eniten toivottiin eläkeläisille alennuksia linja-automaksuihin. Kunnassa olevalle palvelulinjalle toivottiin myös viikonloppuvuoroja. Kolmanneksi eniten toivottiin kunnallista siivous- ja piha-työpalvelua sekä henkilökuntaresurssien lisäämistä laitos- ja kotihoitoon. Samoin ehkäiseville kotikäynneille toivottiin jatkoa. Toiveita esitettiin myös palvelutalojen kehittämiseen. Niihin toivottiin toimintaa ja ulkoilumahdollisuuksia ikäihmisille. Lisäksi toivottiin henkilöitä vapaaehtoistoimintaan ikäihmisten ystäviksi laitoksiin ja koteihin sekä lisää kuntoutuspalveluja. Toivomuksena oli myös, että kotipalveluhenkilökunnalla olisi enemmän aikaa asiakkaille. Terveyskeskuksen puhelinajanvarausjärjestelmää toivottiin kehitettävän sekä veteraanikuntoutuksen puolitusmahdollisuutta puolisolle. (Latvonen & Väänänen-Sainio, 34.)

Joissakin kunnissa on senioreille tarkoitettuja tietokeskuksia, joista on saavissa tietoa joko Internetin kautta, puhelimella tai paikan päällä käymällä. Tietokeskuksia on esimerkiksi Helsingissä (www.hel2.fi/seniorinfo/fin), Tuusulassa (www.tuusula.fi/liitetiedostot/materiaali_edit/3558.pdf), Jyväskylässä (www.jyvaskyla.fi/seniori-info/mikaon.shtml) ja Tampereella (www.tampere.fi/ikapiste).

Taulukko 3. Hoiva- ja sosiaalipalvelujen suuret ja pienet tarjoajat, palvelujen rahoitus ja yrittäjien kriittiset tekijät.

Palvelujen tarjoaja	Palvelujen rahoitus	Kriittiset tekijät
Kunta	- verovaroin kustannettuja - vaihtelevat asiakasmaksut	
Järjestöt ja yhdistykset	- Raha-automaattiyhdistyksen tuki ¹⁾ - ostopalvelusopimuksia kuntien kanssa, asiakasmaksuja - vapaaehtoistyötä	
Yritykset I Hoivakodit, pienryhmät ym. (ympäri vuorokautinen hoiva)	- ostopalvelusopimus kunnan kanssa tai asiakkaita, joilla kunnan maksusitoumus - osa asiakkaista maksaa itse osan palvelun hinnasta	- pienemmät ovat haavoittumisherkkiä: asiakasmäärä on pieni, yhdenkin asiakkaan menetys ja uuden löytäminen tilalle ovat kohtalonkysymyksiä - toiminta riippuvaista yhteistyöstä asiakkaan kanssa
Yritykset II Yksityiset päiväkodit	- ostopalvelusopimukset kunnan kanssa tavallisia - yksityisen hoidon tuki ja asiakasmaksut	- asiakasmaksujen kohtuullisuus - valtakunnallinen politiikka suosinut kunnallisia ratkaisuja
Yritykset III kotiin vietäviä palveluja (esim. vanhusten kotihoito) ja muita avopalveluja	- itse maksavia asiakkaita - ehkä pienestä osasta ostopalvelusopimus kunnan kanssa	- liikevaihdot pieniä. Monilla kuitenkin halua laajentua. - Kotihoidon tarpeesta osa jää tyydyttämättä. Toistaiseksi se ei kanavoidu kysyntänä yrityksiin
Yritykset IV Kotisiivousta tarjoavat	- itse maksavia asiakkaita - kotityön tukikokeilun tuoma taloudellinen hyöty ²⁾	- monissa kunnissa katsotaan, ettei kotipalvelun asia ole siivota, vaan tehdä ”oikeaa hoivatyötä”. Niissä voidaan aktiivisesti suosittelua yrittäjiä esim. vanhusasiakkaille (markkinointitukea)
Osuuskunnat Saattavat olla yritystyyppiä I-IV - eri toimialoilla	- työttömyyskorvauksen mahdollisuus silloin, kun osuuskunta ei työllistä kokoaikaisesti	- liikevaihdot pieniä, puutteita yrittäjyyssuhteissa
Yritykset V Isot kuten Engel ja ISS	- isot, muilla toimialoilla toimivat yritykset, jotka ostavat hoivasta laajentumismahdollisuuksia - pyrkivät ostopalvelusopimuksiin kuntien kanssa	- vahva neuvottelu- ja sopimosaaminen - hoivapalvelujen erikoispiirteiden tuntemus ohutta - palvelun standardisuus

1) Raha-automaattiyhdistyksen rahoitukseen on tullut muutos ko. selvityksen jälkeen, kirjoittajan huomautus

2) Lokakuussa 1997 Suomessa tuli voimaan laki kotitaloustyön väliaikaisesta tukijärjestelmästä (Härkki ym. 2000, 6)

2.2.3 Apuvälineet

Apuvälineillä ja asunnon muutostöillä voidaan edistää ikäihmisten asumisturvallisuutta ja itsenäistä selviytymistä. Niiden saatavuudesta ja käytettävyydestä sekä rahoitus- ja lainausmahdollisuuksista tarvitaan yhtenäistä tietoa kunnan palveluja järjestäville päättäjille, koti- ja sairaanhoidon työntekijöille sekä ikäihmisille ja vammaisille että heidän omaisilleen. Samoin on tarvetta kertoa siitä, mitä ja mistä on mahdollisuus saada avustusta asunnon remontointiin.

Päävastuu apuvälinepalvelusta on kunnilla. Terveystieteiden tutkimuskeskus vastaa lääkinälliseen kuntoutukseen liittyvistä, sosiaalitoimi asumiseen ja koulutoimi perusopetukseen liittyvistä apuvälineistä. Näiden lisäksi tulevat vakuutusyhtiöiden korvaamat apuvälineet onnettomuuksien ja tapaturmien seurauksina. Stakes on puolestaan selvittänyt vuonna 2001–2004 koordinoimassaan Apuvälineteknologia ja itsenäinen suoriutuminen (ITSE) -hankkeessa menetelmiä, joiden avulla tietoa apuvälineistä saadaan päättäjille, kunnan työntekijöille ja apuvälineitä tarvitseville. Hanke koostui 18 alueellisesta hankkeesta, jossa oli mukana myös pieniä maaseutukuntia. (Salminen 2004, 7–9.)

Tulokset olivat rohkaisevia. Toimivia menetelmiä olivat kunnan ja kuntayhtymien henkilöstölle järjestetyt seminaarit, työpajat, tutustumiskäynnit ja tiedon siirron kehittäminen eri tahojen kesken. Tietämyksen lisääminen apuvälineistä ja muista asumista helpottavista ratkaisuista edellyttää koordinoitua ja tietoverkon ylläpitoa. Tietoverkoston on otettava mukaan myös vammais- ja vanhustyössä oleva järjestöt, jotta tieto saadaan levitettyä eri tahoille.

ITSE-hankkeen yhteydessä kunnissa kokeiltiin erilaisia toimenpiteitä ikäihmisten asuinolojen selvittämiseksi. Pienessä kunnassa, kuten Taipalsaassa, kunnan kaikki yli 75-vuotiaat kotona asuvat henkilöt haastateltiin. Haastattelun yhteydessä kerrottiin tarjolla olevista palveluista, apuvälineistä ja henkilöistä, joihin voi ottaa yhteyttä. Imatralla kaikille 65 vuotta täyttäneille jaettiin kotiin palvelupaketti, joka sisälsi ikäihmisten palveluoppaan sekä turvallisuuteen ja tapaturmien ehkäisyyn liittyvää materiaalia. (Pamilo 2004, 18.)

Yksi mahdollisuus tietämyksen lisäämiseksi apuvälineistä on kiertävä apuvälinenäyttely, jossa henkilöillä on mahdollista kokeilla välineitä käytännössä. Samalla he saavat oikeanlaista opastusta niiden käytöstä. Toinen mahdollisuus on pelkkä opasvideo apuvälineen käytöstä, koska apuvälineiden myyjät eivät ole aina halukkaita tulemaan mukaan näyttelyihin. Yleisesti voidaan todeta, että ihmiset rohkaistuivat kokeilemaan ja hyväksymään apuvälineitä paremmin, kun ne hyväksyttiin tuttavapiirissä. (Ahoranta 2004, 32–36.)

Useammassa yhteydessä on tullut esille, että tietämystä apuvälineistä tarvitaan eri tahoilla. Tämä tuli esille myös Työtehoseuran kotitalouskoneiden käyttöturvallisuutta koskevassa tutkimuksessa. Muun muassa kotipalvelun henkilökunta ei omasta mielestään tiennyt riittävästi erilaisten liesien turvavarusteiden ominaisuuksista. (Rytkönen & Reisbacka 2002.)

Kaatumiset ovat vanhuksille suuri riski. Kaatumisen syitä olivat kengän tökkäminen maahan kadulla, lenkkipolulla tai pihalla ja liukastumiset. Esimerkiksi Höytyän ja Kaukovainion 75–84-vuotiaista asukkaista vajaa viidennes (18,9 %) ilmoitti kaatuneensa viimeisen kuuden kuukauden aikana. Kaatumisista 65 prosenttia oli sattunut ulkona kodin lähiympäristössä liikuttaessa. Liukuesteillä voidaan vähentää kaatumisia liukkaalla kelillä, vaikka suurin osa (98 %) vanhuksista piti omia ulkojalkineitaan turvallisina. Siitä ei ole tietoa, kuinka monella heistä oli liukuesteet (Lotvonen & Väänänen-Sainio 16, 23).

Liukuesteen käyttö sisätiloissa saattaa aiheuttaa kaatumisia, ellei niitä voida helposti ”kytkeä pois” tarvittaessa. Nastat vaurioittavat myös lattiapintaa. Työtehoseurassa testattiin muutama vuosi sitten 13 erikseen asennettavaa liukuestettä. Niiden käytettävyydessä oli huomattavia eroja. Parhaiten toimivat liukkaalla jäällä liukuesteet, joissa liukueste tuli sekä kantapään että päkiän alle. Tutkituista liukuesteistä viisi oli tämäntyyppisiä. (Bell & Tala, 2001.)

Kotona kaatumisen syitä olivat heikentynyt tasapaino ja liikuntakyky, huihaus, nopea istumasta seisomaan nousu ja liikkeelle lähtö puhelimeen tai ovea avaamaan, kaatumiset yöllisillä WC-käynneillä ja keittiöjakkaralta horjahtamiset. Samoin pyörällä oli kaaduttu usein. Pyöräilykypärää käytti vain muutama haastelluista vanhuksista. (Lotvonen & Väänänen-Sainio 23–24.)

Peseytyminen voi olla monelle vanhukselle hankalaa. Tukikahvat antavat tukea niin peseytymis- kuin WC-tiloissa. Suihkussa käyntiä helpottavat ergonomisesti hyvin toimivat suihkut ja suihkutuolit. WC-istuimen korotuksilla helpotetaan ylösnousua istuimelta. Niiden käytettävyydessä oli huomattavia eroja. Suih-

kuhanojen yleisimpiä puutteita olivat niiden hankala käsiteltävyys, merkintöjen epäselvyys ja korkeuden säätäminen. Suihkuistumuissa erot tulivat esille niiden korkeuden säätämässä, tukevuudessa, puhdistettavuudessa ja siirreltävyydessä. (Alkula ym. 1997.)

2.2.4 Tieto-, turva- ja viestintäteknologia

Nykyinen tietotekniikka ja viestintäteknologia auttaa haja-asutusalueiden va-kituisia ja tilapäisiä asukkaita päivittäisten asioiden hoidossa. Se edesauttaa myös vanhusten ja vammaisten itsenäistä selviytymistä. Toisaalta teknologian nopea kehittyminen voi johtaa myös syrjäytymiseen, ellei sille ole käyttömahdollisuuksia ja -opastusta.

Radio ja televisio ovat edelleen keskeisiä sähköisiä tiedonvälittäjiä ikäihmi-sillä. Aula ja Posio (2000, 13–14) selvittivät ELVI-hankkeen yhteydessä Rova-niemen maalaiskunnassa ja Sodankylässä ikäihmisten halukkuutta tietokoneiden käyttämiseen. Noin kolmannes vanhuksista suhtautui myönteisesti **tietokoneen** käyttöön. Samassa selvityksessä tuli esille, kuinka asunnon sijainti voi vaikeuttaa esimerkiksi matkapuhelimien käyttöä. Lapissa matkapuhelinverkkojen heikko kuuluvuus on yksi rajoittava tekijä niiden käytössä.

Nuorilla ikääntyvillä on enemmän kokemusta tietokoneen käytöstä kuin vanhemmilla ikäryhmillä. Ikäluokassa 50–59-vuotiaat 81 prosenttia oli käyttänyt tietokonetta joskus, kun vastaava käyttö ikäryhmässä 60–69-vuotiaat oli 56 prosenttia. **Internetin** käyttö oli tuttua 50–59-vuotiaille (60 %) sekä 60–69-vuotiaille (30 %), mutta ei juurikaan yli 70-vuotiaille. (Valjakka 2002.) Myös Kariston ja Konttisen (2004, 140–142) tutkimuksessa tuli esille, että iäkkäät henkilöt ovat kiinnostuneita Internetin käytöstä. Tosin ikäryhmien väliset erot ovat suuret. Vuonna 1946–50 syntyneistä henkilöistä yli puolet käytti tietokonetta joko vapaa-aikanaan tai työssään. Iäkkäämmästä ikäryhmästä, vuonna 1926–30 syntyneistä miehistä tietokonetta käytti 14 prosenttia ja naisista vain 3 prosenttia.

Senioritalon asukkaat käyttävät Internetiä, mikäli se on valmiiksi rakennettu asuntoihin (Özer-Kemppainen 2005, 47). He kuitenkin tarvitsevat **koulutusta tietotekniikan käytöstä**. Ylivieskassa ja Siikalatvassa järjestettiin ITSE-hankkeen yhteydessä atk-opetusta 52–86-vuotiaille. Kokemukset tästä olivat myönteiset. Ryhmäkoko (6–8 henkilöä) oli sopivan pieni, jolloin ohjaajat (2 kpl) ehtivät opastamaan kurssilaisia. Osallistujien mukaan kaksi kahden tunnin osallistumiskertaa viikossa on sopiva opetusmäärä. Ryhmien tulee olla taidoiltaan suunnilleen samantasoisia ja opetuksen on edettävä riittävän hitaasti. (Pinola & Harmaala 2004, 223–229.)

Myös Tuorilan ja Kytön (2005, 13, 43–45) mukaan ikääntyneiden henkilöiden asenteet Internetin käyttöön ovat muuttuneet myönteisimmiksi, kaupunki-maisessa elämäntyyliä enemmän kuin maaseudulla. Työelämässä olevat, paljon palveluja käyttävät ja kaukana palveluista asuvat henkilöt suhtautuivat myönteisemmin Internetiin. Asuinalueella, jossa ei ole palveluja tarjolla, Internet säästää paikanpäällä asioimisesta aiheutuvia kustannuksia. Internetiä käyttävien asiointi-kustannukset olivat noin 13 prosenttia pienemmät kuin Internetiä käyttämättömi-en. Kyselyn tulokset pohjautuvat yli 50-vuotiaille henkilöille tehtyyn kyselyyn Asikkalassa, Hollossa ja Kärkölässä. Kyselyyn vastasi 452 henkilöä.

Internetin käyttö vaatii myös investointi- ja ylläpitokustannuksia. Kun nämä kustannukset otetaan huomioon, sähköisten palvelujen käyttö saattaa tulla kalliimmaksi kuin perinteisten palvelujen käyttäminen. Mahdollista on, että Internet-asiointi voi aiheuttaa myös alueellista epätasa-arvoa alueilla, joissa ei ole palveluja. Alueelle jäävät vain sellaiset asukkaat, joilla on varaa ja mahdollisuus asioida Internetin kautta. Muut joutuvat muuttamaan taajamiin. Toimintakyky voi jakaa ikääntyvät myös kahteen ryhmään. Toisaalta ovat vireät, toimintakuntoiset henkilöt ja toisaalta toimintarajoitteiset henkilöt. Eliniän kasvaessa lisääntyy myös niiden huonokuntoisten vanhusten määrä, jotka eivät pysty käyttämään sähköisiä palveluja. (Tuorila & Kytö 2005, 43–45.)

Kaikkea asiointia ei kuitenkaan haluta tehdä Internetin kautta. Ikääntyvälle henkilölle kasvotusten asioiminen voi joissakin tilanteissa olla tärkeää. Asioidessa henkilökohtaisesti virkailijan kanssa voidaan varmistua asian hoitamisesta. Sähköisessä palvelussa ei välttämättä tule samaa tunnetta. Tietoturvan säilymistä Internet-asiointinissa pidetään myös tärkeänä. (Tuorila 2004, 42–43.)

Tietotekniikka ei rajoitu yksistään tiedon siirtoon, vaan se luo mahdollisuuksia lisätä ikäihmisten turvallista asumista. Vanhusten **turvallisuutta lisääviä teknologisia ratkaisuja** ovat muun muassa turvaranneke, liiketunnistimet ja palovaroittimiin kytkettävät hälyttimet ja virrankatkaisulaitteet. Turvallisuuden lisäämiseksi asuintaloihin voidaan tehdä rannekejärjestelmän tukiasemia, jotka ohjaavat puhelut esimerkiksi palvelutaloon tai vastaavalle palvelun tarjoajalle (Özer-Kempainen 2005, 47).

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

3.1 Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää maaseudulla asuvien ikäihmisten asuinolosuhteita, palvelujen tarvetta ja tulevaisuuden suunnitelmia. Haastattelun pääteemat olivat: kotityö, henkilökohtainen hygienia, liikkuminen asunnossa, turvallisuus ja apuvälineet, puutarhan hoito ja kiinteistön ylläpito, asiointi ja liikkuminen kodin ulkopuolella, palvelut sekä tulevaisuuden suunnitelmat.

Selvitys oli kvalitatiivinen tutkimus. Aineisto kerättiin teemahaastattelulla, jossa haastateltiin kahdella maaseutupaikkakunnalla, Padasjoella ja Töysässä, asuvia ikäihmisiä sekä kunnan vanhushuollosta vastaavia asiantuntijoita. Taustatiedot kerättiin puolistrukturoidulla lomakkeella.

Haastateltavien ikäihmisten valinnassa saatiin apua kunnan vanhustyön asiantuntijoilta, jotka tunsivat asiakkaansa ja jotka olivat valmiita yhteistyöhön. Tutkimuslupa haastattelujen tekemiseen saatiin Padasjoen perusturvajohtajalta (lupa saatu 18.4.2004) ja Töysän sosiaalijohtajalta (lupa saatu 17.6.2005).

Haastateltuja talouksia oli yhteensä 17. Niistä 11 oli Padasjoella ja 6 Töysässä. Yhteensä haastateltavia oli 22 henkilöä, joista naisia oli 15 ja miehiä 7. Haastateltavien ikä oli 66–94 vuotta. Haastateltavat henkilöt suhtautuivat myönteisesti tutkimukseen. Yksi haastateltava totesikin valokuvauslupaa kysyttäessä:

”Minä olen aina ollut sillä mielellä ja sillä ajatuksella lähtenyt, jos yhteiskunnalle on jotakin hyötyä, meidän ei passaa sellaisia olla, että varjellaan vain omaa hyvinvointia, koska kaikkien hyvinvointi on kaikkien hyvinvointi.”

Ikäihmisten haastattelua varten laadittiin haastattelulomake (Liite 1). Apuna käytettiin aiemmissa vanhustutkimuksissa (Suomen Kuntaliitto, Ehkäisevät kotikäynnit vanhuksille ja Oulun yliopiston arkkitehtuuriosaston Tulevaisuuden senioriasumisen, TSA-hanke) käytettyjä **haastattelulomakkeita** ja Työtehoseuran Elderathome-tutkimuksessa laadittua ”pallomallia”. Ensimmäisten haastattelujen perusteella todettiin, ettei haastattelu toimi strukturoituna haastatteluna, koska haastateltavat kohteet erosivat niin paljon toisistaan. Lisäksi aiemmat haastattelulomakkeet pohjautuivat kaupunkimaiseen asumistyyliin, minkä vuoksi ne eivät sellaisenaan soveltuneet maaseudun asuinoloja selvittävään haastatteluun. Haastattelulomakkeen alussa oleva, taustatietoja selvittävä strukturoitu osa oli toimiva.

Haastattelut nauhoitettiin. Haastattelijoina oli kaksi, jolloin molempien haastattelijoiden muistiinpanoista saatiin kokonaiskuva haastattelun sisällöstä. Nauhoitettua haastattelua käytettiin yksityiskohtien myöhempää tarkistamista varten. Haastattelukohteet myös valokuvattiin. Nauhoitus- ja valokuvauslupa kysyttiin erikseen jokaiselta haastateltavalta.

Töysän **kunnasta haastateltavina** olivat kunnan sosiaalitoimen johtaja, sosiaalitarkkaaja, rakennustarkastaja, kotihoidon vetäjä, jotka ovat työssään tekemisissä ikääntyneiden asumisen ja asumista tukevien palveluiden kanssa. Padasjoella ei tehty henkilökohtaisia haastatteluja, vaan haastattelukysymyksiin vastattiin kirjallisesti.

Haastatteluissa keskusteltavina teemoina olivat muun muassa muutokset kunnan ikärakenteessa tulevien vuosien aikana, kunnan vanhuspoliittinen strategia, kunnan suhtautuminen paluumuuttajiin, kunnan kehittämissuunnitelma ikääntyneiden asumisolosuhteiden suhteen, ikäihmisten kotona asumisen tukeminen ja asunnon muutostöiden hoitaminen. (Liite 2). Haastattelut nauhoitettiin, mutta niitä käytettiin apuna myöhemmässä vaiheessa vain yksityiskohtien tarkistamisessa. Muuten haastattelujen tulokset perustuvat haastattelijan omiin muihinpanoihin.

Menetelmänä teemahaastattelu sopii uusien asioiden selvittämiseen, koska siinä voidaan paneutua syvällisemmin tutkimusaiheeseen. Haastattelu mahdollistaa myös kysymysten tarkentamisen molemmin puolin. Haastattelussa tulee usein esille sellaisia uusia näkökohtia, joita tutkija ei osannut ennakoida. Alasuutarin (1999, 39–47) mukaan laadullinen analyysi koostuu havaintojen pelkistämisestä ja arvoitusten ratkaisemisesta eli tulosten tulkinnasta. Tätä toimintatapaa on sovellettu myös tämän tutkimuksen toteuttamisessa.

3.2 Tutkimuspaikkakunnat

Haastattelupaikkakunnat olivat Padasjoki Päijät-Hämeestä ja Töysä Etelä-Pohjanmaalla. Padasjoki oli rahoittajan, Marjatta ja Eino Kollin Säätiön ja Töysä ympäristöministeriön suosittama paikkakunta. Lisäksi näiden kuntien viranomaiset olivat yhteistyöhalukkaita tutkimuksen toteuttamiseksi.

Padasjoen asukasmäärä oli vuoden 2004 lopussa Stakesin (2005) tilastojen mukaan 3 637 asukasta (www.sotkanet.fi). Sitä lähinnä oleva suurempi asutuskeskus on Lahti, jonne matkaa on noin 50 km. Padasjoen kuntastrategiassa ”Padasjoki 2012” (www.padasjoki.fi/kuntastrategia.htm) todetaan palveluista, että kunnassa järjestetään tarkoituksenmukainen hoidon ja hoivan porrastus, tuetaan ikäihmisten kotona selviytymistä, tuotetaan palveluja vaihtoehtoisin tavoin sekä tehdään yhteistyötä naapurikuntien kanssa palvelujen tuottamisessa.

Töysä kuuluu Kuusiokuntiin, joissa muita kuntia ovat Alavus, Kuortane, Lehtimäki, Soini ja Ähtäri. Lähin suurempi asutuskeskus on Seinäjoki, johon matkaa on noin 80 km. Töysän asukasmäärä oli Stakesin (2005) tilastojen mukaan vuoden 2004 lopussa 3 211 (www.sotkanet.fi).

Ahtaasti asuminen on Kuusiokunnissa yleisempää kuin muualla maassa. Töysässä ahtaasti asuvia² oli vuosina 1996–2000 keskimäärin 18,7 prosenttia väestöstä, kun koko maassa vastaava osuus oli 13,9 prosenttia. (Lehtola ym. 2003, 18.). SOTKANet-tietokannan mukaan Padasjoella ahtaasti asuvia asuntokuntia oli 10 prosenttia vuonna 2004. Myös asuntojen varustetaso oli Töysässä selvästi alhaisempi kuin muualla maassa. Töysässä puutteellisesti tai erittäin puutteellisesti asuvien osuus väestöstä oli 28,7 prosenttia, kun koko maassa vastaava osuus oli noin 13,0 prosenttia. (Lehtola ym. 2003, 18.)

Väestömäärältään Padasjoki ja Töysä ovat lähes samansuuruisia. Taulukoon 4 on koottu Stakesin SOTKANet-tietopalvelusta Padasjoen ja Töysän väestöä koskevia tunnuslukuja. Merkille pantavaa tilastoissa on, että Padasjoella on

---

² Asuminen määritellään ahtaaksi silloin, kun asunnossa on enemmän kuin yksi henkilö huonetta kohti. Keittiötä ei lueta mukaan huonelukuun. (Tilastokeskus.)

enemmän yli 65-vuotiaita henkilöitä kuin valtakunnassa keskimäärin. Lapsiperheiden osuus on vastaavasti keskimääräistä alhaisempi.

Töysässä lapsiperheiden osuus on valtakunnallista keskitasoa eli noin 42 prosenttia väestöstä. Yli 65-vuotiaiden osuus on 19 prosenttia väestöstä, mikä on neljä prosenttiyksikköä korkeampi kuin Suomessa keskimäärin. Osittain Töysän nuorempaa väestörakennetta selittää paikkakunnalla oleva suuri työnantaja Veljekset Keskinen, joka työllistää 250–499 henkilöä. (Kuusiokunnat, yrityshaku; <http://yritykset.6net.fi>)

Taulukko 4. Padasjoen ja Töysän väestörakenne verrattuna Suomen keskimääräisiin lukuihin.

	Koko maa	Padasjoki	Töysä
Väestömäärä 31.12.2004	5 236 611	3 637	3 211
Lapsiperheet, % perheistä 2003	42,0	35,8	42,1
65 vuotta täyttäneitä, % väestöstä 2004	15,9	25,9	19,0
Yksinasuvat 75 vuotta täyttäneistä, % vastaavankäisestä väestöstä 2003	45,8	48,8	31,5

Tiedot perustuvat Stakes:n 2005 SOTKANet-tietopalveluun

4 TULOKSET JA NIIDEN TARKASTELU

4.1 Asuinolot

Tässä tutkimuksessa haastateltiin yhteensä 17 kotitaloutta. Haastatteluun osallistui 15 naista ja 7 miestä. Haastateltujen ikä Padasjoella oli 66 vuodesta 94 vuoteen ja Töysässä 71 vuodesta 85 vuoteen. Kaikkien haastateltujen keski-ikä oli 76 vuotta. Haastatelluista kymmenen asui yhdessä puolisonsa kanssa. Viisi asui yksin. Neljä haastateltua asui lapsensa/lapsiensa kanssa tai jonkun muun kanssa.

Maaseudulla asuvat voidaan asumishistoriansa perusteella luonnehtia tässä tutkimuksessa ”paikallaan pysyviin” sekä ”liikkuviin ja paluumuuttajiin”. Padasjoella ”paikallaan pysyviä” oli noin puolet haastatelluista. He olivat asuneet samassa lähiympäristössä koko elämänsä. Muutto asunnosta toiseen oli tapahtunut omassa pihapiirissä, kun esimerkiksi lapset olivat jatkaneet tilanhoitoa. Tällöin vanhemmille rakennettiin lähelle uusi talo.

Padasjoella ”liikkuvia tai paluumuuttajia” oli toinen puoli haastatelluista. He olivat muuttaneet pois Padasjoelta opiskelun ja työn vuoksi ja palaneet takaisin eläkeikäisenä, joko vanhaan lapsuudenkotiinsa tai kesämökille. Haastatelluissa oli myös asukkaita, jotka eivät viihtyneet kaupungissa eivätkä halunneet viettää siellä eläkepäiviään, vaan olivat päätyneet talon ostamiseen maaseudulta esimerkiksi kesämökkipaikkakunnaltaan. Syynä muuttoon oli muun muassa tekemisen puute kaupungissa ja maaseudun rauha. Töysässä kaikki haastatellut olivat asuneet samassa talossa, samalla paikkakunnalla tai lähiseudun naapurikunnissa koko elämänsä.

Kuva 1. Kesämökille palataan eläkeikäisenä.

Kuva 2. Monet asuvat samassa talossa koko ikänsä.

Maaseudulla monet asuvat pitkään samassa asunnossa, usein melkein koko elämänsä. Haastatellut henkilöt olivat asuneet nykyisissä asunnoissaan kolmesta vuodesta 65 vuoteen, Padasjoella keskimäärin 33 vuotta ja Töysässä keskimäärin 28 vuotta. Haastattelukohteet eivät sijainneet aivan kunnan keskustaajamassa, vaan haja-asutusalueella eri puolilla kuntaa noin 2–30 km etäisyydellä keskustasta.

4.1.1 Asuinrakennukset

Haastattelukohteiden asuntojen ikä vaihteli paljon. Talojen rakennusvuodet olivat vuodesta 1910 vuoteen 1995. Tämä tarkoittaa sitä, että osa taloista oli vanhoja ja ne kaipasivat peruskorjausta. Esimerkiksi asunnosta saattoi puuttua vesi- tai viemäriiitettä. Osassa taloista ulkopinnoite oli rapistunut. Osa taloista oli aika uusia, ja ne olivat hyvässä kunnossa. Myös osa vanhoista taloista oli hyvässä kunnossa, koska ne oli remontoitu.

Kuva 3. Maaseudun talosta voi puuttua vesi- ja viemäriiitettä.

Kuva 4. Maaseudulla asutaan usein väljästi ja lähellä lapsia.

Haastateltujen asuinkiinteistöt Padasjoella olivat keskimäärin 54 vuotta ja Töysässä noin 30 vuotta. Asuntojen pinta-alat olivat 50 m^2 – 200 m^2 . Keskipinta-ala asunnoissa oli Padasjoen haastattelukohteissa noin 122 m^2 ja Töysän haastattelukohteissa noin 75 m^2 . Huoneiden lukumäärä asunnoissa oli 2 h + keittiö – 7 h + keittiö. Padasjoella asunnoissa olevien huoneiden lukumäärä oli suurempi kuin Töysässä.

Kuva 5. Pihapiirissä on runsaasti varastotilaa.

Kuva 6. Sauna on usein omalla pihalla.

Haastattelukohteiden asunnot olivat kaikki omakotitaloja. Talot jakautuivat melko tasaisesti yksi- ja kaksikerroksisiin taloihin. Haastattelukohteiden taloista yksikerroksisia oli yhdeksän ja kaksikerroksisia kahdeksan. Talot olivat harjakattoisia, puu- tai tiiliverhoiltuja. Kaikissa asunnoissa oli tulisija. Jokaisessa talossa oli myös pihamaa sekä useassa kohteessa myös puutarha. Talojen pihapiirissä oli yleisesti myös ulkorakennuksia ja monissa myös pihasauna.

Haastattelukohteiden taloista kolme oli rakennettu eläkkeelle siirtymisen yhteydessä. Uusi talo sijaitsi joko samalla tontilla tai lähellä entistä taloa. Kaikki nämä asunnot olivat yhdessä tasossa ja niissä oli osin otettu huomioon ikäihmisen tarpeita jo suunnittelu- ja rakennusvaiheessa, kuten portaattomuus ja väljät kulkutilat asunnon sisätiloissa.

Maaseudulla kaikki talot eivät kuulu kunnallistekniikan piiriin. Yhdessä haastattelukohteessa ei ollut vesiliitäntää. Toisesta taloudesta puuttui viemäri-liitäntä. Haastatteluissa tuli myös esille ongelmia, jotka liittyivät kaivojen kuivumiseen ja talviaikaan jäätyviin vesijohtoihin. Huolestuneisuutta aiheutti myös tuleva EU-määräys, joka koskee maaseudun jätevesijärjestelmää. Esille nousi etenkin siitä aiheutuvat kustannukset.

Kuva 7. Kompostivessa ei toiminut aina hyvin.

Kuva 8. Kaikilla ei ollut vesiliitäntää keittiössä.

4.1.2 Asuntojen muutostyöt

Lähes kaikissa taloissa oli tehty jotain remonttia: koko talon remontti, julkisivuremontti, pintaremontti sisätiloissa, keittiö- ja pesutilaremontti. Kahdessa kohteessa oli rakennettu jälkeinpäin WC- ja pesutilat sisälle. Eräässä haastattelukohteessa WC-tila oli rakennettu komeroon, makuhuoneen yhteyteen. Toisessa kohteessa leivinuuni oli purettu ja sen tilalle oli rakennettu WC- ja pesutilat.

Suurin osa asukkaista teki itse pieniä korjauksia. Jos oma taito ei riittänyt, apua sai lapsilta tai naapureilta. Kaikissa haastattelukohteissa mainittiin, että pientä remonttia joutuu tekemään jatkuvasti ja se kuuluu omakotitaloasumisen luonteeseen.

Haastatellut eivät olleet kiinnostuneita suunnittelemaan tai aloittamaan asunnon korjaustöitä helpottaakseen asumista. Remontin tekemisen he halusivat jättää lapsille (perijät), jotka saavat muuttaa asunnon oman makunsa ja tarpeidensa mukaiseksi. Osa asunnoista oli jo lasten omistuksessa.

Haastattelussa kysyttiin myös, onko heillä tietoa esimerkiksi remonttiavustuksista. Noin puolet haastatelluista vastasi, että tietävät kunnan avustuksista. Lähinnä tieto liittyi energia-avustuksiin.

Asukkaat saivat haastattelussa kertoa, mitä on omassa asunnossa hyvin tai mikä mahdollisesti vaatii muutosta. **Omassa asunnossa koettiin hyvänä** sisäänkäynti, jossa ei ole korkeita portaita ja että kaikki keskeiset huoneet ovat samassa tasossa. **Muutostarpeita** asunnoissa oli muun muassa vesijohdon ja viemärin saaminen asuntoon, säilytystilan lisääminen, ulkoterassin rakentaminen.

Haastattelutuloksien yhteydessä on lainauksia, joista jokainen perustuu yhden henkilön mielipiteeseen.

”En halua mitään muutoksia asuntoon, en edes lämmintä vettä keittiöön, kylmä vesi riittää. Kattoremontti on siirtynyt – odottavat kai, että minä kuolen, ettei tarvitse tehdä.”

”En mä jaksa enää tehdä remonttia. Kyllä minä ennen tein remonttia kaiken aikaa. Mä olin silloin nuori”.

”Se kun tulee, saa remontoida mieleisekseen. Se kun sopii yhdelle, ei sovi toiselle.”

”Tässä pystyy näinkin asumaan. Eihän tämä sisältä päin ole niin huonossa kunnossa. Aina vois jotakin korjata. Tällä hetkellä voi käydä sillä tavalla, että tyttö tulee tänne asumaan ja... tähän menee uusiksi silloin.”

”Remontoiminen ja korjaaminen ei ole niin tärkeää kuin ihmisten huomioiminen ja kuuleminen: parempikuntoiset ikäihmiset auttavat huonompikuntoisia ja käyvät keskustelemassa ja vaihtamassa ajatuksia. Ei kalliita ratkaisuja vaan ihmisten huomioonottamista.”

”Remonttia ei tehdä, talo jää tyttäreille.”

”Muutostöitä ei tehdä minun tarpeiden mukaan, talo jätetään kesämökiksi pojille.”

”Remontoidaan talon sellaiseksi, että asunnossa voi asua mahdollisimman pitkään.”

”Kyllä minulla vasara pysyy kädessä. Aina toivoisi, että olisi sittenkin mies, että pystyisi vähän enemmän tekemään.”

4.2 Asuintilat ja asumisen toiminnot

4.2.1 Keittiö ja ruokahuolto

Maaseudun keittiöt ovat useimmiten isoja ja kaappitilaa on runsaasti. Tupakeittiö oli monessa talossa. Haastatelluilla oli keittiön toimivuudesta ainoastaan positiivista sanottavaa ja keittiöt saivat kaikilta hyvän arvosanan. Monet olivat itse osallistuneet keittiön suunnitteluun tai jopa suunnitelleet oman keittiönsä kokonaan itse.

Keittiöt olivat yleensä hyvin varusteltuja. Kaikilla oli sähköliesi sekä jääkaappi ja pakastin. Osalla talouksista (6 taloudessa) toinen pakastin oli sijoitettu joko kuistille, varastoon tai eteiseen. Lähes kaikilla (13 taloudessa) oli puuliesi ja mikroaaltouuni (14 taloudessa). Monella oli myös leivinuuni, joka on tyypillisesti kuulunut maaseudun asuntoihin. Astianpesukone ei ollut kovin yleinen. Noin reilulla neljäsosalla (5 taloudessa) oli astianpesukone, kun sen yleisyys suomalaisissa talouksissa on noin 50 prosenttia (Tilastokeskus 2003). Kotitalouskoneiden käyttö ei tuottanut talouksille vaikeuksia.

Kuva 9. Kaikilla ei ollut astianpesukonetta.

Maaseudulla viljellään vihanneksia ja juureksia sekä poimitaan marjoja ja sieniä, joten kylmäsäilytystä tarvitaan paljon. Joissain keittiöissä oli tämän vuoksi maakellari, jonne oli kulku keittiön lattiassa olevasta luukusta. Tosin tutkimuksessa ei tarkemmin selvitetty kaikkien talouksien osalta maakellarin olemassaoloa ja sen käytettävyyttä.

Melkein kaikki haastatellut laittoivat ruoan itse tai yhdessä puolison kanssa. Lisäksi lapset osallistuivat ruoan valmistamiseen. Myös naapuriapua oli saatavissa. Yhdessä taloudessa oli käytetty kunnan ateriapalvelua sairauden aikana.

”Ei minulla ole ollut minkäänlaista hankaluutta tässä keittiössä, jos olisi ollut niin, olisinhan saanut siihen jotakin muutosta.”

”Mä tykkään kauheasti keittiöstä, ei siinä mitään ongelmia ole, en mä tämän kummempaa tarvitse.”

”Kellarin luukku on keittiön lattiassa ja siinä on jyrkät portaat. Kellari on hyvä olemassa, mutta kun selkä on huonossa kunnossa, jo luukun avaaminen on vaikeaa.”

”Eihän keittiötä voi haukkua, kun sen on itse suunnitellut.”

”Minä laitan ruokaa ja passaan pöytään asti.”

Kuva 10. Osalla keittiöt olivat hyvin varusteltuja ja asukkaiden mielestä ne toimivat hyvin.

Kuva 11. Kaikilla oli jääkaappi ja liesi.

4.2.2 WC- ja pesutilat

Talouksilla oli yleensä WC asunnon sisääntulokerroksessa. Lähes kaikilla oli suihku ja sauna. Ainoastaan kahdella ei ollut asunnossaan suihkua. Osalla oli sauna erillisessä rakennuksessa pihalla, minkä vuoksi saunan käyttö oli vähäistä. WC- ja kylpyhuonetilat koettiin melko hyvin toimiviksi ja riittäviksi. Yhdessä taloudessa, jossa oli pyörätuolin käyttäjä, ongelmana oli WC-tilan ahtaus, kun ovea ei pystynyt sulkemaan.

Tämän tutkimuksen haastattelukohteista kahdessa asunnossa oli kompostikäymälä. Käymälät eivät olleet toimineet moitteettomasti. Haittoina oli ollut muun muassa toimimattomuus ja hajuhaitat. Malkin (2004, 34) Työtehoseurassa tekemässä tutkimuksessa selvitettiin 12 kuivakäymälän toimivuutta. Sen tutkimuksen mukaan käyttäjät olivat joko melko tai täysin tyytyväisiä kuivakäymälöihin. Osalla vastanneista tyytyväisyyteen saattoi liittyä se, että heillä oli mahdollisuus käyttää käymälää sisätiloissa ulkokäymälän asemesta. Joissakin talouksissa kuivakäymälän hankkiminen oli pakon sanelema, sillä kallioinen tontti tai rakennusmääräykset kielsivät vesivessan asentamisen lämpimiin tiloihin. Asukkaat olivat sopeutuneet käyttämään kuivakäymälää niiden puutteista huolimatta.

4.2.3 Siivous ja pyykinpesu

Siivouksen taloudet hoitivat pääsääntöisesti itse ja pienessä osassa lapset olivat apuna. Ulkopuolisen siivouspalvelun käyttö oli vähäistä, muutamalla kävi kunnallinen kotipalvelu. Töyssässä toimi sotaveteraaneille suunnattu siivouspalvelu, jota myös käytettiin.

Pyykinpesun haastatellut hoitivat yleisesti itse. Muutama käytti myös ostettua pesupalvelua. Padasjoella yhdellä taloudella puuttui vesiliitäntä. Pyykit he kävivät pesemässä tyttären luona. Töyssässä kunnan palvelutalo tarjosi pyykinpesupalveluja, joita yksi asukas oli käyttänyt sairauden aikana.

”Vaimo hoitaa siivouksen, mutta siihen meinaa joutua auttamaan välillä, kun ulkopuolinen työ on vähentynyt.”

4.2.4 Asunnon lämmitys

Suurin osa haastateltavien taloista lämmitettiin puulla ja sähköllä. Talon lämmitäminen vaatii maaseudulla huomattavasti enemmän asukkaiden aktiivisuutta ja voimia kuin kaupungissa. Puilla lämmittämiseen liittyy myös riskejä, kuten kipinäointi lattialle, puun tekeminen ja kuljetus sekä häikä. Suurin osa haastattelutalouksista teki itse polttopuut ja kantoi ne sisään. Jos omat voimat eivät riittäneet, he saivat apua lapsilta tai naapureilta. Osalle puiden tekeminen oli myös harrastus ja keino pysyä kunnossa. Monet haastatellut omistivat myös metsää, josta he saivat polttopuunsa talonsa lämmittämiseen.

”Oli rankkaa viime keväänä ja olin aivan uupunut, kun jouduin kantamaan kylmän aikana paljon puita lämmitystä varten sisälle: hellaan, takkaan ja saunaan.”

”Minä olen tehnyt polttopuut poikien kanssa.”

”Sähkölämmitys on mahdollinen, mutta sitä ei ole käytetty. Lämmitetään puilla ja puut tehdään itse omasta metsästä.”

Kuva 12. Polttopuut tehdään usein itse ja varastoidaan piharakennuksessa.

Kuva 13. Suurimmalla osalla oli joko leivinuuni tai takka.

4.2.5 Pihatyöt

Lähes kaikki haastatellut hoitivat itse pihatyöt. Lisäksi he saivat apua lapsilta ja naapureilta. Asukkaiden mielestä pihat eivät vaatineet kovinkaan paljon hoitoa. Pihatyöt oli myös yksi hyvä keino pysyä kunnossa ja saada liikuntaa. Talvella asukkaat hoitivat myös lumityöt itse, etenkin jos taloudessa oli mies. Apua lumitöiden tekemiseen saatiin myös lapsilta ja naapureilta. Haastatelluista kolmasosalla oli palkattu yrittäjä, joka hoiti aurauksen.

4.2.6 Liikkuminen

Asunnossa

Yhtä haastattelukohtetta lukuun ottamatta keskeiset huoneet, kuten keittiö, makuuhuone sekä WC- ja pesutilat, olivat sisääntulokerroksessa. Yleensä kaksikerroksisissa asunnoissa sisäportaat olivat hyvin jyrkät ja vaikeakulkuiset. Osassa kaksikerroksisista taloista makuuhuone oli siirretty yläkerrasta alakertaan, koska WC sijaitsi ainoastaan alakerrassa.

Useat haastattelukohteiden asunnot olivat sisätiloiltaan hankalia liikkumisen apuvälineille ilman muutostöitä. Vaikeutena olivat etenkin ovien kynnykset ja asunnon ahtaat kohdat.

Talouksissa, joissa rollaattoria oli kokeiltu, oltiin sitä mieltä, ettei sen käyttö sisätiloissa ole vaivatonta. Kynnykset ja sisääntulo koettiin hyvin hankaliksi liikkumisen kannalta. Parempi ratkaisu oli ottaa tukea huonekaluista ja seinistä.

Kaikissa taloissa oli ulko-oven edessä porras tai portaita. Neljässä haastattelukohteessa ulkona, talon pääoven edessä olivat erittäin jyrkät portaat. Kahdessa näistä kohteista oli asennettu kaiteet portaiden molemmin puolin helpottamaan portaissa kulkemista. Etenkin talviaikaan portaat koettiin vaarallisiksi. Portaissa oli myös tapahtunut tapaturmia, kuten liukastumisia.

”Ulkoportaat ei ole nyt ollenkaan vaikeat. Siinä on molemmin puolin kaiteet.”

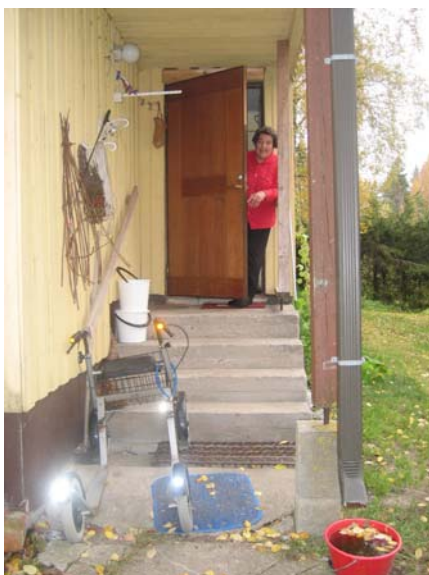
”Vävy on tehnyt ulkoportaisiin kaiteen. Kaide on siinä todella hyvä, kun portaat ovat korkeat.”

”On ainakin itse kaksi kertaa rappusilla juuri jäätikkökelillä kaatunut, kun on astunut ulos.”

”Yläkertaan on aika jyrkät portaat, onneksi polvet ovat vielä toimineet. Rollaattori on aika hankala, kun on kynnykset ja kulkureitit on niin ahtaita. Sitä pitää aina nostaa. Täällä on niin lähellä kaikki. On aina seinä tai huonekalu, mistä voi ottaa kiinni. On yritetty pitää räsymatot poissa.”

Kuva 14. Sisäportaavat ovat usein jyrkät.

Kuva 15. Kaide helpottaa portaissa liikkumista.

Asunnon ulkopuolella

Maaseudulla oman auton merkitys on suuri ja auton käyttö antaa parempia edellytyksiä hoitaa asioita kodin ulkopuolella. Lisäksi se mahdollistaa omassa kodissa asumisen mahdollisimman pitkään. Myös hyvin järjestetty julkinen liikenne lisää mahdollisuuksia asua maaseudulla. Haastatelluista talouksista kaksi kolmasosaa käytti liikkumiseen omaa autoa. Monet toivat esille, ettei ilman omaa autoa pärjää ja kun itse ei enää pysty ajamaan, on muutettava pois. Osa haastatelluista käveli ja pyöräili asiointimatkat tai kulki sukulaisten kyydissä.

Palvelulinjojen tai taksien käyttö oli melko vähäistä. Kaikki olivat sitä mieltä, että liikkuminen ja asiointi kodin ulkopuolella eivät tuottaneet heille vaikeuksia. Asukkaiden huoli vähenevistä palvelulinjoista tuli esille haastattelun aikana. Myös julkisen liikenteen väheneminen ei miellyttänyt asukkaita.

”Minulta meinaa jo jalat pettää. Ei enää pääse pitkälle, ainoastaan pihalla, se on sellaista katkokävelyä. Sitten tulee hankittavaksi se rollaattori.”

”Ennen oli joka päivä taksikuljetus kirkolle, nyt on vain joka toinen viikko. Kun ihmiset loppuu, niin se tulee niin kalliiksi.”

”Liikun omalla autolla. Olen uusinnut ajokortin ja oli hyvä asia kun sen vielä sain. Millä mä olisin mennyt asioille.”

”Omalla autolla, joo... se on tämä nykyaika sellainen, että palvelut menevät kaupunkiin ilman autoa ei pärjää. Lähikaupasta: ei meinaa kaikkea sellaista olla, jota tarvitsee ja sitten kun siihen autoon kerran nousee niin ajaa vähän matkaa, niin on paremmat kaupat ja paremmat hinnat. Tämähän se on.”

”Julkinen liikenne toimii oikein hyvin täällä. Tämä on ensimmäinen kylä Padasjoella Lahdesta päin, tämä on niin kuin läpikulkureitti. Ainoastaan viikonloput ovat vähän hiljaisempia. Ei ole ongelmia hoitaa asioita. Pääsee myös suoraan Lahteen”.

”Liikun omalla autolla. Sitten kun tohtoriseta sanoo, ettei saa ajokorttia ... se on ajankohtaista ensi vuonna, kun täytän 75-vuotta ja ne antaa kortin viideksi vuodeksi kerrallaan.”

”Joo, kyllä tällä hetkellä pääsee julkisella liikenteellä, mutta pelottaa joka kerta, mikä auto lakkaa kulkemasta. Tällä hetkellä on hyvin, mutta en tiedä sitten.”

4.3 Itsenäistä asumista helpottavia ratkaisuja

4.3.1 Apuvälineet, tekniikka ja turvallisuus

Suurin osa haastatelluista oli hyväkuntoisia, ja he hoitivat kotityöt itse. Elämä maaseudulla koettiin myös turvalliseksi. Tapaturmia oli sattunut neljälle; kahdella oli televisio syttynyt palamaan ja kaksi oli liukastunut ulkona. Yksi liukastuminen oli sattunut omalla pihalla ja toinen oman talon ulkorapuilla.

Kaikilla talouksilla oli palovaroin. Myös muut sammutusvälineet, kuten sammutuspeite ja vaahtosammutin oli hankittu moniin talouksiin. Muita turvallisuutta lisääviä välineitä ei ollut. Yhdellä haastatelluista oli ollut turvapuhelin korkeiltavana, mutta hän totesi sen tarpeettomaksi ja kalliiksi. Yhdessä taloudessa oli ollut turvapuhelin monta vuotta, mutta sitä ei kuitenkaan käytetty, koska vastaajan mielestään tavallisella puhelimella avun saa nopeammin.

Suurin osa haastatelluista ei käyttänyt **apuvälineitä**. Kahdella oli käytössä kävelykeppi, yhdellä pyörätuoli ja kahdella rollaattori. Rollaattorin käytöstä sisätiloissa oli huonoja kokemuksia. Kolme käytti ulkona liikkumiseen pyöräpotkukelkkaa.

Apuvälineitä oli asennettu vähän WC- ja pesutiloihin. Tukikaide oli neljässä haastattelukohteen WC-tilassa ja käyttäjät kokivat sen tarpeelliseksi ja hyödylli-

seksi. Kahdella oli WC-istuimen korotus. Muut haastatellut eivät kaivanneet apuvälineitä.

”Turvapuhelin oli täällä pari yötä, mutta vietiin pois. Mitä mä sillä teen, kun vielä pääsen puhelimeen.”

”Turvapuhelin on minulla ollut monta vuotta, mutta yhtään en ole sitä tarvinnut. Monta kertaa olen tarvinnut ambulanssia, mutta minä olen sen sitten puhelimella soittanut. Se tulee paljon nopeammin kuin turvapuhelimen kautta.”

”Kyllä minulla pimahti televisio viime kesänä. Se alkoi savuamaan. Kyllä minä vähän pelästyin. Minä heitin sen sammukspeitteen päälle ja otin koskettimen pois, mutta kyllä siitä aika hyvä haju tuli.”

Uusi tekniikka ja sen käyttö tulee kasvamaan ikäihmisten itsenäisessä selviytymisessä omassa kodissaan. Ainoastaan yhdellä haastattelukohteella oli käytössä Internet omassa asunnossaan. Lankapuhelin oli melkein kaikilla. Jos lankapuhelinta ei ollut, se oli korvattu matkapuhelimella. Matkapuhelimia oli noin puolella haastateluista.

4.3.2 Palvelut

Haastatellut ikäihmiset käyttivät vähän palveluja. Käytetyt siivous- ja kuljetuspalvelut toimivat asukkaiden mielestä aika hyvin. Kyläkauppojen vähenemisestä kerrottiin haastattelun aikana. Osa oli sitä mieltä, että olivat itse osittain syyllisiä niiden lopettamiseen, kun niissä ei käyty ostoksilla riittävän paljon. Padasjoella toimii kauppa- ja kirjastoauto ja näitä palveluja käyttävä asukas oli tyytyväinen niiden toimintaan.

Asukkaat saivat haastattelun yhteydessä toivoa palveluja. Moni oli sitä mieltä, ettei tarvitse palveluja tässä elämänvaiheessa. Tuli esille, että voi olla vaikeuksia saada esimerkiksi rakennusmiehiä tai siivousapua, kun sitä tarvitsee. Jotkut toivoivat ainoastaan maksuttomia palveluja ja osa kaipasi juttuseuraa, taksiseteleitä tai omaishoitajalle rahallista tukea.

”En oikeastaan tarvitse palveluja. Minun tytär tekee melkein sen, mitä toivon. Juttuseuraa, mutta jos siitäkin menee sitä rahaa, ei se mukavalta tunnu. Vaikka en paljoa vieraista välitä.”

”Mulla kun ei ole lapsia, se on sellainen huono asia, mutta sille ei voi mitään. Mä olen aina ajatellut niin, että kyllä mä otan niitä kaikkia palveluja. En minä rahaa kokoa, mutta en minä haaskaa. Jos haluaa palveluja, niin itse pitää olla asialla tai ainakin ilmoittaa sinne, niin kyllä sieltä tullaan.”

”Kyläkauppa on vielä, kuinka kauan? Jos se loppuu, niin minäkin häivyn. Ei viitsi kirkolta hiivaa ja maitoa hakea, kun ei ole autoa.”

”Ihan semmoinen, että kun ei pysty keväällä siivoamaan. Minulle on se puhtaus niin kun tärkeä. Siivousapua haluaisin silloin.”

”Oli, kauppa oli tossa. Se loppui. Se on niin kun asukkaiden syy. Oma moka, että se meni kirkolle. Niin se tulee monta kertaa, että sieltä hakee niitä unohtuneita... hiiva. Kauppa-auto ei käy. Silloin kun me tultiin tänne, tässä oli kauppa, posti, pankkiauto... kaikki, kaikki häviää. Ei kannattanut. Aina vaatii hyvää, ei osta vanhaa. Kauppiaalla oli myymäläauto, joka loppui kanssa samantein.”

”Siltä Kailankulmasta ja Kasiniemestä aamulla tulevat kirkolle ja pääsevät ilta-päivällä takaisin. Se on raskasta vanhoille ihmisille.”

Haastattelussa selvitettiin ikäihmisten tietoa **kotitalousvähennyksestä**. Noin puolet haastatelluista tunsivat tämän mahdollisuuden, mutta pääosa oli sitä mieltä, etteivät he hyödy sen käytöstä, koska eivät maksa veroja. Kaksi haastatteluloutta oli käyttänyt kotitalousvähennystä.

”Se on minulle ihan sama. Se on paperinpyöritystä.”

”Mutta eiks se ole, mitä mä olen lukenut noista lehdistä kauhean kallis, kun se ihminen tulee tähän ja on pienen ajan suoraan sanoen... Et mä oon kokenut sen, että mä siivoan vaikka huone per päivä, ennen kun mä otan semmosen ihmisen tähän, mikä siivoo hätäisesti ja imuroi lattiat ja vies mattoja puhumattakaan ulos, kun heillä ei ole aikaa. Niillä on ne aikataulut niin kireeksi laitettu. Kyllä mä olen näitä kaikkia lukenut ja ottanut selville lehdistä. Tosi juttu.”

4.3.3 Omaisapu

Haastattelujen aikana lapset ja heidän vaikutuksensa haastateltujen elämään nousi monta kertaa esille. Usealla haastatellulla lapset asuivat lähellä, samassa kunnassa ja usein jopa samassa pihapiirissä. Haastatelluissa oli myös samassa taloudesta vanhempiensa kanssa asuvia lapsia.

Osalla ikäihmisistä lasten lähellä asuminen oli edellytys sille, että he pystyivät asumaan omassa asunnossa. Lapset auttoivat muun muassa kotitöissä ja kuljettivat vanhempiaan asiointimatkoilla. Toisaalta ikäihmiset myös totesivat, etteivät halua olla lapsillensa rasitteena.

Monet haastatellut iloitsivat lapsista ja lapsenlapsistaan. Joissakin keskusteluissa tuli esille, että lapset olivat myös taakka ja aiheuttivat heille väsymistä. Haastatellut esimerkiksi laittoivat päivittäin ruokaa aikuisille lapsilleen ja hoitivat paljon lapsenlapsiaan.

”Meidän poika asuu meidän entisessä omakotitalossa, joka on samassa pihapiirissä.”

”Tyttäreemme perheineen asuu hyvin lähellä.”

”Asunto on pojan nimissä, mutta minulla on hallintaoikeus.”

”Meilläkin tytär käy täällä viikonloppuisin ja kyllähän hän aina jotakin tekee, mutta minun pitää aina olla siinä mukana ja laittaa ainakin ruokaa. Ja tämmöis-

tä, joka välillä tosiaan tympii. Olla niin kuin kotiapulaisena ja sitten vielä pitäisi välillä ulkohommiin mennä.”

”Säilytystiloja ei ole riittävästi ja keittiö on todella pieni, kun talossa asuu yhteensä viisi aikuista.”

”Apuna on neljä poikaa, jotka asuvat samassa talossa sekä lähellä asuva poika. Tytär asuu kauempana.”

”Meillä on kolme lasta, joista kaksi poikaa asuu hyvin lähellä ja tytär Lahdessa. Maat on jaettu pojille ja asunto on varattu tyttärelle.”

”Poika auttaa remontissa ja asuu välillä täällä viikonloppuisin.”

”Minä olen juuri tätä nyt miettinyt toista viikkoa, että mitähän tästä eteenpäin. Että mitähän tästä eteenpäin, kuinka kauan minä jaksan. Kaiken olen hoitanut vuosikaudet, kun puoliso on ollut sairaana puolet elämästään. Mies on sanonut, että sitten, kun minä en enää jaksa hoitaa, hän on kyllä valmis menemään palvelukotiin.”

4.3.4 Tulevaisuuden näkymiä

Haastattelun yhteydessä asukkaat saivat vapaasti kertoa omista tulevaisuudensuunnitelmistaan koskien asumista. Kaikki olivat sitä mieltä, että he haluaisivat asua omassa asunnossaan mahdollisimman kauan. Kun asuminen omassa asunnossa tulee vaikeaksi, monet olivat valmiita muuttamaan kirkonkylän palvelutaloihin. Esille tuli, että monet naiset ovat muuttaneet kirkonkylälle pienempään asuntoon tai palvelutaloon, kun miehet olivat kuolleet. Oli myös niitä, jotka eivät halunneet muuttaa minnekään.

Harvoilla oli tarkat tulevaisuudensuunnitelmat ja vaikutti siltä, etteivät he halunneet ajatella vaihtoehtoja tulevalle asumiselleen. Yksi asukas oli varautunut siihen, ettei voi asua talossa koko elämänsä ja oli ostanut kerrostaloasunnon kaupungista. Osa suunnitteli muuttoa lähemmäksi lapsiaan. Yksi pariskunta oli sitä mieltä, että nykyinen talo oli ihan liian suuri ja asumiskustannukset olivat liian korkeat. He halusivat muuttaa pienempään kerrostaloasuntoon. Ongelma kuitenkin oli, ettei nykyistä taloa ollut onnistuttu myymään.

Tulevaisuuden suunnitelmiin liittyvät vahvasti lapset ja suunnitelmia tehdään yhdessä lapsien kanssa. Monella oli se ajatus, että talo jää lapsille ja he saavat kunnostaa talon. Osa asukkaista oli siirtänyt asunnon lasten nimiin. Jotkut toivat myös esille, etteivät halua jäädä painolastiksi lapsille, vaan muuttavat pois asunnosta sitten, kun eivät enää pärjää siellä omin avuin.

”Asun tässä asunnossa niin kauan kuin mahdollista, mutta muutan pois, kun liikkuminen vaikeutuu. Vanhainkodin yhteydessä on palvelutalo ja myös yksityisiä hoitokoteja, joita voin harkita kun liikkuminen kotona ei enää onnistu. En halua itsestään painolastia lapsille.”

”Vaikka palveluasunto olisi kuinka hyvä, mutta siellä on rajoituksensa kaikessa. Saa pitää tämän oman vapautensa. Minusta se olisi kaikista tärkeintä, jos pystyttäisi auttamaan, jotta pystyisi asumaan kotona mahdollisimman kauan.”

”Minä en tykkää mennä sinne (kirkonkylään) asumaan. Kovasti ne sanoo, että mennä, miten se siitä sitten kuumenee. Sitä pitää olla sen luontoinen, että pystyy olemaan yksin. Totta se minunkin edessä on palvelutalo. Se on päivänselvä asia, mutta toivottavasti on vielä pitkästi aikaa.”

”Ei oo mitään suunnitelmia. Asutaan niin kauan kuin kyetään.”

”Talo, niin se tietysti jää pojalle ilman muuta, eihän me tässä ikuisesti eletä.”
”Jatketaan asumista nykyisessä asunnossa kunnon mukaan, ei olla miettinyt muuta vaihtoehtoa, mutta edellytyksenä on, että lapset asuvat samassa asunnossa.”

”Onhan tulevaisuutta paljonkin mietitty, koska tuota tämä meinaa olla kahdelle liian iso. Kustannukset tulee, asumiskustannukset ... Kun on omakotitalo... se täytyy joka hetki, joka vuosi jostain päin korjata. Jos sitä sitten ei korjaa, silloin siinä käy aika hassusti... Se viehätöksensä hävittää.”

”Niin kyllä tässä se on... vanhoja meistä lopulta tulee, vanhoja me ollaan alkujaanakin. Eihän sitä tiedä ihminen elämästään, tänään minä olen hyväkuntoinen ja huomenna sängyssä. Silloin muuttuu kaikki. Mutta kaikkeen täytyy varautua, mutta tapahtuu mitä tahansa, pystyy kuitenkin ottamaan ne vastaan.”

”Kyllä, lasten kanssa on mietitty ja siinä suhteessa, että tämä talo on minun poikani nimissä, mutta minä olen tässä haltijana. Asun tässä niin kauan, kun jaksan.”

”Talo on ajateltu tyttären tyttärelle, joka tekee ison remontin, kun muuttaa. Asutaan täällä niin kauan, kun tässä nyt pystytään, ei, ei ole minkäänlaista sellaista ajatusta... aika turvattomalta tuntuu tämä tulevaisuus.”

4.4 Kuntien rooli ikääntyvien itsenäisen asumisen tukemisessa

4.4.1 Töysän ja Padasjoen ikääntyvät asukkaat

Kunnan asiantuntijoiden tietoja ja näkemyksiä ikäihmisten asumisesta Töysässä koottiin haastattelemalla sosiaalitoimen johtajaa, sosiaalitarkkaajaa, rakennustarkastajaa ja kotihoidon vetäjää. He ovat työssään tekemisissä ikääntyneiden asumisen ja asumista tukevien palveluiden kanssa. Padasjoella ei tehty henkilökohtaisia haastatteluja, vaan vastaukset haastattelukysymyksiin vastattiin kirjallisesti.

Töysä kuuluu Kuusiokunta -yhteenliittymään, jossa on mukana myös Alavus, Kuortane, Lehtimäki, Soini ja Ähtäri. Yhteenliittymässä on yhteensä 29 000 asukasta. Töysässä on meneillään sosiaalialan kehitysprojekti, jota kuntayhtymä koordinoi. Myös terveystieteiden osalta on kuntayhtymän yhteistyötä. Töysässä tehdään vuoden 2005 loppuun mennessä vanhuspoliittinen strategia. Tavoite on, että pal-

velut saadaan tarjottua mahdollisimman kattavasti kotikunnasta (kunnan sosiaalipoliittinen strategia) ja että kotiin annettavia palveluja kehitetään. Töysässä aloitettiin 1.5. 2005 kolmivuotinen kotihoitokokeilu.

”Töysän vanhusten tulevaisuusnäkymät ovat nyt hyvät. Se, millainen asiointi on 10–15 vuoden kuluttua, riippuu paitsi kunnan tilanteesta myös vanhusten asenteista: säästävätkö ”arkkia varten rahaa” vai käyttävätkö rahaa palveluihin. Toisaalta 10–15 vuoden kuluttua vanhukset ovat erilaisia siinä mielessä, että he ovat jo tottuneet maksamaan palveluista.”

Töysän asukkaista vajaa 20 prosenttia on yli 65-vuotiaita ja väestön ikärakenne ei tule muuttumaan lähivuosina. Vasta vuosina 2010–2015 alkaa tapahtua muutos väestön vanhenemisen suuntaan. Töysään on muuttanut senioriasukkaita, joista osa on entisiä töysäläisiä eli paluumuuttajia. Ponnejärven rannalle on rakennettu senioririvitaloja, joista oli haastatteluhetkellä viisi huoneistoa myymättä. Rivitalojen yhteyteen on rakennettu myös yhteistiloja. Senioritaloihin on saatavilla kaikki palvelut, esimerkiksi pyykkipalvelut, siivouspalvelut ja ruokapalvelu. Kunnan suhtautuminen senioripaluumuuttajiin on kahtalainen: Toisaalta uusia asukkaita kuntaan ei saisi haalia, koska se voi aiheuttaa lisämenoja sosiaalipuolelle. Toisaalta on hyvä, että saadaan uusia, varakkaitakin asukkaita kuntaan. Monet paluumuuttajat ovat myyneet esimerkiksi pientalon pääkaupunkiseudulla ja rakentaneet uuden Töysään. Useat myös peruskorjaavat vanhan kotipaikkansa omaan käyttöönsä.

Kuva 16. Töysä on panostanut myös paluumuuttajiin rakentamalla heille asuntoja.

Töysän asuntokanta on pääasiassa rivitaloja ja omakotitaloja – kerrostaloja ei ole. Töysässä asunto- ja tonttikauppa käy hyvin ja tyhjiä asuntoja ei juuri ole. Tälläkin hetkellä myynnissä on tontteja yhdellä eurolla. Vuoden 2006 kesällä Töysässä järjestetään ”Koti Sinulle” -pientalonäyttely yleiskaava-alueella. Näyttelyä varten rakennetaan toistakymmentä kohdetta. Kunnassa panostetaan omistusasuntoihin, mutta myös vuokratrivitaloja rakennetaan.

Suomen suurin kyläkauppa Veljekset Keskinen Oy tuo töitä ja samalla tarvetta asunnoille. Ikäihmisten asuminen hoidetaan Töysässä monen eri osapuolen yhteistyönä. Näitä ovat Töysän Vanhustenyhdistys, Töysän kunta sekä yksityiset

asuntopalvelun tarjoajat. Töysän Vanhusten yhdistyksellä on muun muassa kaksi rivitaloa, joissa on kaikkiaan 26 vanhusten asuntoa sekä asuin- ja palvelutalo, jossa on kuusi vanhusten asuntoa ja kehitysvammaisten toimintakeskus. Kunnan palvelukeskuksessa Elviirassa on tarjolla 11 palveluasuntoa ja lähes 30 vanhainkotipaikkaa. Lisäksi marraskuun lopussa avataan dementiakoti. Kunnalla on myös kehitysvammaisten asuntola, neljä vanhusten palveluasuntoa ja palvelukoti mielenterveyskuntoutujille. Yksityisten tarjoamia asumispalveluja ovat yksitoista- ja kahdeksanpaikkaiset vanhusten pienkodit. Tämän lisäksi on senioririvitaloja, joissa on 15 asuntoa ikäihmisille.

Töysän kunnan tekninen toimi tekee tiivistä yhteistyötä asuntopuolen ja kunnallisen kiinteistöosakeyhtiö Töysän Tapiolan kanssa. Yhtiö tuottaa vuokra-asuntoja, valitsee asukkaita ja huolehtii kiinteistöjen kunnossapidosta. Sitä vastoin teknisen toimen ja sosiaalitoimen yhteistyöhön ei ole riittävästi resursseja. Ei ole myöskään erityistä suunnitelmaa tai strategiaa vanhusten asumiseen (esimerkiksi korjausrakentaminen) liittyen – ainoastaan se mitä rakennuslupien hakemuksissa tulee esille. Isommissa peruskorjauksissa ikäihmiset joutuvat itse palkkaamaan suunnittelijat ja rakennusmiehet. Töysän sosiaalitoimessa sosiaalitarkkaaja tuntee vanhukset hyvin ja tietää heidän tilanteensa. Apua pyritään tarjoamaan kaikille tarvitseville. Suurin osa vanhuksista haluaa tulla toimeen itsenäisesti, eivätkä he aina ota apua vastaan, vaikka sitä tarvitsisivatkin.

Tulevaisuudessa tullaan tarvitsemaan enemmän resursseja, koska ikääntyvien määrä lisääntyy. Palveluja on kehitettävä ja henkilökuntaa on saatava lisää. Myös palvelujen, kuten siivouksen ulkoistamisella voidaan lisätä resursseja. Vanhustenhoidon kustannuksia on pystytty järjeistämään keskittämällä toimintoja. Esimerkkinä tästä on kunnan palvelukeskus Elviira, jossa on palveluasuntoja, vanhainkoti ja terveysasema sekä lähietäisyydellä toimiva ikäihmisille suunnattu asuin- ja palvelutalo. Vuodeosastopalvelu hankitaan Alavudelta.

Töysässä ilmestyy kuukausittain Kuntatiedote, josta asukkaat saavat tietoa muun muassa kunnan tarjoamista palveluista ja erilaisista tapahtumista.

Kuva 17. Elviira on yksi vanhusten asunnoista Töysässä.

Padasjoen asukkaista yli 65-vuotiaita on 25,9 prosenttia. Tulevien vuosien aikana kunnan ikärakenteessa ei tapahdu suuria muutoksia. Padasjoen vanhuspoliittinen strategia heijastuu talousarvion laadintaan. Paluumuuttajat eivät ole Padasjoella erityiskysymys. Kunnassa tuetaan omassa kodissa asumista mahdollisimman pitkään. Syrjäkylille palvelutarjonnan mahdollistaminen on rajallista, päivittäisiin kotipalvelun käynteihin ei riitä resursseja. Tällaisissa tilanteissa on usein edessä muutto palvelu- tai hoiva-asuntoon.

Padasjoella tuotetaan perheiden kannalta tarkoituksenmukaisia ja lähikuntien kanssa kilpailukykyisiä peruspalveluja. Kehittämistyön painopisteeksi on asetettu toimivat omalääkäripalvelut ja kotihoito, joustava hammashoito, riittävät lasten päivähoidopalvelut, lapsiperheiden kotipalvelu sekä sosiaalihuollon tukitoimet.

Padasjoella on vahvistettu vuonna 2002 Padasjoki 2012 -strategia. Perusturvalautakunta ja perusturvatoimialan johtoryhmä ovat laatineet ja hyväksyneet keväällä 2003 perusturvan strategian vuoteen 2008. Lisäksi kunnassa toimii vanhusneuvosto, jonka tehtävänä on edistää vanhusten, viranomaisten ja järjestöjen yhteistoimintaa ja edesauttaa ikääntyviä osallistumaan ja vaikuttamaan kunnallisessa päätöksenteossa.

Kuva 18. Vanhusten asuntoja Padasjoen keskustassa.

4.4.2 Kotona asumisen tukeminen

Kuntien palvelutarjonta

Töysässä sosiaalitoimen ikäihmisille tuottamia palveluja ovat kotihoito, kodin muutostyöt ja edunvalvojana toimiminen. Ikäihmiset tulevat sosiaalihuollon asiakkaiksi myös vammaispalvelulain nojalla ja kun ovat sotainvalideja.

”Töysässä pyritään kotona asumisen mahdollistamiseen niin, että palvelut tulevat kotiin. Hoidon porrastuksessa lopuksi ja viimeiseksi tulee laitoshoido”.

Töysässä ikäihmiset elävät ”nuukasti” eivätkä halua ostaa palveluja. Monella ikääntyneellä on periaate, että ”arkkurahat täytyy säästää” tai he säästävät omallsilleen. Kotipalvelua pidetään kalliina. Myös turvapuhelimen käyttömaksu, 17 €kk, on usean vanhuksen mielestä liian kallista.

Kulkeminen on hankalaa, jos autoa ei ole käytössä. Asiointia helpottamaan on joka toinen viikko järjestetty keskustaan taksikuljetus, jonka kustannuksiin Töysän kunta osallistuu. Lisäksi vammaislain mukaista kuljetuspalvelua on tarjolla kerran viikossa. Sosiaalilautakunta myöntää vammaispalvelulain mukaan 18 yhdensuuntaista tai 9 meno-paluukuljetusta. Syrjäisemmillä seuduilla asuville on tarjolla ruokakuljetusta niin, että heidän on mahdollista saada päivittäin lämmin ruoka (valtiokonttori kustantaa ruoan sotainvalideille). Töysän kotihoidossa sairaanhoidolliset tehtävät hoitaa sairaanhoitaja ja muun muassa kaupassa käynnin ja siivoamisen hoitaa kodinhoitaja.

Monet ikääntyneet joutuvat vaihtamaan tai haluavat vaihtaa kotona asumisen palvelutalossa asumiseen. Se, miten he tulevat palvelutalon asukkaiksi, on aina tapauskohtaista. Ikäihmisille muuttaminen on joskus vaikeaa, joskus taas hyvinkin mutkatonta ja nopeaa.

Kotiin tuotavat palvelut

Keväällä 2005 Töysän kotipalvelu ja kotisairaanhoito muutettiin kotihoidoksi. Ennen kotipalvelu oli omana yksikkönään ja kotisairaanhoito kuului kuntayhtymälle. Uudistuksen myötä toiminta on siirtynyt kokonaisuudessaan Töysän sosiaalitoimen alaisuuteen. Aikaisemmin asiakkaan luona saattoi käydä sairaanhoitaja ja samalla kodinhoitaja, mutta nyt toteutettavan kotihoitokokeilun tavoitteena on järjeistää ja yhdistää toimintoja. Kotihoidossa työskentelee kaikkiaan 12 henkilöä, jotka ovat sairaanhoitaja, perushoitaja, lähihoitaja, kodinhoitaja ja kotiavustaja.

”Kotiin annettavat palvelut ovat tärkeitä ja kotihoito on tärkeä uudistus, niin että palvelut pystytään tarjoamaan kotikunnassa”.

Kotihoidon sairaanhoitajilla on kotikäyntejä 8–10 päivässä. Ikääntyville järjestetään aamu- ja iltahoitoa, mutta yöhoitoa ei pystytä järjestämään. Aikaisemmin ei ole pystytty antamaan hoiva-apua iltaisinkaan. Nyt apua tarjotaan erityisesti omaishoitajille, jotta he saisivat helpotusta omaan jaksamiseensa. Omaishoitajien apuna on myös kuusiokuntien yhteinen Raha-automaattiyhdistyksen tuke ma Arjen apuri – Kotimies -palvelu, joka on omaishoitajille järjestettyä tukitoimintaa. Kotihoitoon kuuluu myös palvelukeskus Elviirassa olevat 11 palveluasuntoa, joissa käydään aamulla ja illalla. Vanhusten rivitalossa on aamuisin auttamassa kodinhoitaja sekä kahden viikon välein sairaanhoitajan aamuvastaanotto. Lisäksi vanhusten rivitalossa on kerhohuone, jossa käy Töysän vanhustenyhdistyksen Virkeä mieli -projektin vetäjä. Virkeä mieli -projekti on Raha- automaattiyhdistyksen rahoittama kolmivuotinen projekti, jonka tavoitteena on tukea ikääntyvien itsenäistä selviytymistä ja kokonaisvaltaista hyvinvointia. Toimintamuotona on keskustelu, ulkoilu ja muu virkistystoiminta. Kerhon vetäjä tekee myös kotikäyntejä.

Kaikissa kunnissa siivous ei enää kuulu kotipalvelun piiriin, mutta Töysässä sitä on vielä saatavissa. Muita kotihoidon palveluja ovat asioimispalvelu, suihkutus, pyykinpesu, avustaminen (pukeminen, aamupesu, aamupalalle auttaminen) ja lääkitys (lääkkeiden antaminen, lääkityksen valvonta ja näytteiden otto). Ruokaa ei laiteta – ainoastaan aamupala valmistetaan. Siivouspalvelua tarjoaa myös 4H-

yhdistys ja lisäksi on niin sanottu veteraanisiivooja, joka tekee siivouksia sotaveteraaneille.

Periaate on, että kaikki, jotka hoitoa tarvitsevat sitä saavat. On kuitenkin niitäkin, jotka tarvitsisivat kotihoitoa, mutta eivät sitä syystä tai toisesta ota – he tahtovat pärjätä itse tai heillä ei ole halua tai varaa maksaa. Toisaalta kotipalvelusta ”saa käydä, jos vain menee käymään”. Kotihoito tekee ilmaisia niin kutsuttuja seurantakäyntejä, jos vanhukset antavat tähän luvan. Mikäli käyntejä tulee paljon, otetaan käyttöön kuukausimaksu, joka arvioidaan tulojen mukaan. Jos ikäihmisellä on omaishoitaja, käynnistä ei laskuteta.

Töysässä kotihoidon asiakas on keskimäärin 70-vuotias. Ikääntyneille on tehty neuvolan puolelta ehkäiseviä kotikäyntejä (75–76 + -ikäisille) ja syksyn 2005 aikana kaikista tehdään RAVA -arviointi. RAVA on lääkärin Rajala ja Vaissi 90-luvulla kehittämä toimintakykymittari, jonka avulla arvioidaan yksittäisen vanhuksen toimintakykyä sekä päivittäisen avun ja palvelun tarvetta (Talvinko). Arvioinnissa syntyy käsitys siitä, mistä toimista vanhus selviytyy itsenäisesti ja missä hän tarvitsee apua. Arviointia varten kerätään tietoa muun muassa vanhuksen liikkumisesta, pukeutumisesta, syömisestä, hygienianhoidosta, mielialasta ja muistista. Arviointi pitäisi tehdä kaksi kertaa vuodessa. Lisäksi hoito- ja palvelusuunnitelma pitäisi tarkistaa kolmen kuukauden välein.

Padasjoella kotona asumista tuetaan koti- ja kotisairaanhoidon palveluin sekä tukipalveluin. Palveluita kehitetään asiakkaiden tarpeiden mukaan. Palvelutarpeen kartoituksen myötä on kehitetty yhdelle osaa Padasjokea palvelulinja, joka kuljettaa ikääntyneitä kirkonkylään asioille, terveysasemalle sekä virkistäytymään. Tällä hetkellä ennaltaehkäiseviä kotikäyntejä ei toteuteta säännönmukaisesti, vaan vanhusten palvelutarpeen kartoituksia tehdään nykyisten käytänteiden mukaisesti.

Padasjoki 2012 -strategiasuunnitelmassa on tavoitteena tukea ikääntyvien kotona selviytymistä mm. ennaltaehkäisevien kotikäyntien (yli 80-vuotiaille), riittävien tukipalveluiden (tuottajana kunta tai muu) sekä pyykki-, kuljetus-, siivous-, ateria-, turva- ja saunomispalveluiden avulla.

”Padasjoella tavoite on varmistaa palveluiden saatavuus kunnan alueella. Tavoitteeksi asetettuja vaihtoehtoisia tuotteita ovat: mökkitalkkaritointa, omaishoidon vapaapäivätoiminta, yksityinen kotihoito ja lähimmäistukitoiminta”.

Asunnon muutostyöt

Asunnon muutostöiden prosessi lähtee liikkeelle monta kautta: esimerkiksi asiakas itse voi huomauttaa puutteista kotihoidolle tai asukasta kuntouttamassa oleva fysioterapeutti huomaa puutteita. Jos ikäihminen ei ole kotihoidon asiakas, hän ottaa yhteyttä terveysasemalle, josta tieto menee kotihoitoon. Asiakkaat ovat tänä päivänä hyvin valveutuneita ja osaavat kysyä palveluja.

”Töysässä yleinen ajattelutapa on, että mielellään asuvat itsenäisesti ja tuntevat, että pärjäävät omassa talossaan /mökissään”.

Töysässä muutostöiden tekeminen tulee tavallisimmin ajankohtaiseksi asukkaan terveyskeskuksesta (sairaala) kotiuttamisen yhteydessä. Tuolloin käydään

SAS (selvitä, arvioi, sijoita) palaveri, joka on kartoitus terveyskeskushoidossa olevien jatkohoidosta. Palaverissa mukana ovat esimerkiksi terveyskeskuksen sosiaalihoitaja, palvelukeskus Elviiran johtaja sekä edustajat vanhainkodista ja kotihoitaja. Hoitopalaverissa tehdään hoito- ja palvelusuunnitelma. Tämän jälkeen sosiaalihoitaja keskustelee potilaan ja hänen omaisten kanssa siitä, mihin ikäihminen sijoitetaan. Tällä pyritään hoidon porrastuksen hyvään toteuttamiseen – ensin kodissa selviäminen ja viimeisenä vaihtoehtona vanhainkotiin sijoittaminen. Usein esimerkiksi fysioterapeutti arvioi jo sairaalassa toimintakykyä ja sitä, mitä apua potilas tarvitsisi kotona selviytyäkseen. Apuvälineet ikääntynyt saa usein mukaansa jo terveyskeskuksesta.

Kun ikäihminen kotiutetaan sairaalasta, sosiaalityöntekijä tekee kotikäynnin fysioterapeutin kanssa. Silloin he yhdessä arvioivat, tarvitaanko esimerkiksi oven levennystä, luiskaa tai kynnyksen poistoa. Sosiaalityöntekijä tekee muutostyöpäätökset ja ”hankkii kahvoja ja kahvojen kiinnilaittajia”. Jos on kyse suuremmasta remontista, hän ottaa yhteyttä teknisen toimen rakennusmestariin. Kunnan tekninen toimi hoitaa erilaiset pienet muutostyöt, kuten tukikahvojen asennukset ja kynnyksen poistot.

Jos on kyse suuresta hankkeesta, kuten katon tekemisestä, rakennusmestari laatii ensin arvion, minkä jälkeen anotaan Valtion asuntorahaston (ARA) avustusta. Myös sosiaalitoimisto rahoittaa muutostyöhankkeita. Huomioon otetaan esimerkiksi asukkaan taloudellinen tilanne, korjauksen tarkoituksenmukaisuus tai asukkaan mahdollinen vamma (vammaislakiin perustuva tuki) ym. perustelu siitä, että korjaus on tarpeellinen kotona selviytymisen kannalta. Rahoituksen lähteenä voivat olla molemmat muodot, mikäli on tarvetta.

Töysässä ARA:n avustuksia on pystytty myöntämään vähän. Avustusten väheneminen johtuu osaltaan siitä, että tuen jakoperusteet ovat muuttuneet ja avustusten omaisuus- ja tulorajat ovat tiukentuneet. Usein vanhuksilla on varallisuutta, kuten metsää tai peltoa, joka estää avustusten saamisen. Toisaalta, jos vanhuksen varallisuus mahtuu omaisuus- ja tulorajojen sisään, hän saa avustusta vain 40 prosentille kustannuksista (kuitteja vastaan), joten hänen pitäisi kustantaa 60 prosenttia itse. Tämä on monelle vanhukselle liian paljon. Myös ARA:n tiukentuneet käyttörajoitukset ja takaisinperintäsäädökset (asukkaan on asuttava asunnossa viisi vuotta korjaustöiden jälkeen tai maksettava takaisin, jos joutuu pysyvään laitoshoittoon) ovat vähentäneet korjausavustusten hakemista. Kunta joutuu tekemään jokaisessa tapauksessa erikseen päätöksen siitä, peritäänkö avustus takaisin vai ei.

Hankalaa on myös se, ettei kunnalla ole henkilökuntaa, joka auttaisi hakeusten tekemisessä. Kuitenkin kotona asumisen tukeminen on tärkeää. Haastattelussa ehdotettiin, että sosiaalipuolella pitäisi olla sellainen kohdennettu määräraha, jolla asunnon korjauskustannuksista voitaisiin kattaa 60 prosenttia tai ainakin osa asukkaan maksettavaksi tulevasta maksusta. Kuntien valtionavun jakoperuste on nykyään ”könttäsomma” – aikaisemmin se oli tarkennettu. Sosiaalitoimen budjetissa korjausavustukselle on niukasti rahaa.

Asukkaan mahdollisuus osallistua asunnon muutostöiden suunnitteluun on ollut vähäistä. Asukas on enemmänkin ollut ”mallina, että kahva osuu oikealle kohdalle”. Jotkut asukkaat ovat kyllä kiinnostuneita muutostöistä, koska ymmärtävät, että niiden avulla pyritään edesauttamaan kotona asumista. Töysässä muutostöitä tehdään muutamia vuodessa. Esimerkiksi haastatteluajankohtana oli me-

neillä yksi muutostyö ja aikaisemmin kuluneena vuonna niitä oli tehty kolme. Vuonna 2004 tehtiin kaikkiaan kolme asunnon muutostyötä. Lisäksi apuvälineitä on lainattu terveystieteiden keskukselta.

Asunnon muutostöiden järjestäminen on resurssikysymys. Töysässä ei ole esimerkiksi lainkaan korjausneuvojaa. Aikaisemmin neuvonta oli valtion tuke-
maa toimintaa eli korjausneuvojan palkka tuli valtiolta. Alavudella ja Töysässä oli yhteinen korjausneuvoja, joka organisoivat kaikki korjaustoimintaan liittyvät asiat. Valtion tuki kuitenkin loppui laman myötä ja samalla menetettiin korjausneuvojan virka. Tällä hetkellä suunnitteluapua ja neuvontaa antaa rakennustarkastaja resurssiensa mukana esimerkiksi sosiaalitoimen pyynnöstä. On hyvin tärkeää, että asunnon muutostöitä toteuttava taho on mukana jo suunnitteluvaiheessa.

Kunnan rivitalot ovat sen ikäisiä, että niitä peruskorjataan yksi vuodessa. Peruskorjauksen yhteydessä tehdään rakenteellisia muutoksia, kuten ovien levennyksiä, kynnysten poistoja ja muuta sellaista. Joskus kuitenkin korjaaminen on yhtä kallista kuin uuden rakentaminen. Kunnalla ei ole riittävästi kunnossapito- ja korjausmäärärahoja ja monien asuntojen (rakennusten) kunto huononee koko ajan. Tavoitteena on hyvä rakennuskanta, mutta valvontaan ja korjaukseen panostetaan usein vasta viime tingassa. Yrittäjä on yksinäinen Töysässä. Niinpä kunnassa panostetaan mielellään uudisrakentamiseen. Ikääntyvien palveluasuntojen rakentamisessa Töysän vanhustenyhdistys on ollut tärkeä tekijä.

Padasjoella toteutetaan tarkoituksenmukaista hoidon ja hoivan porrastusta. Kehittämistyön painopisteitä ovat kokonaistaloudelliset asumisratkaisut, asiakkaan/potilaan joustava siirtyminen hoitopisteestä/hoitomuodosta toiseen ja avohoidon ja kotipalvelun/kotisairaanhoidon yhteistyön tehostaminen.

Padasjoella asunnon muutostöitä tehdään vaikeavammaisuuden kriteerit täyttävillä asukkailla. Hakemus muutostöistä laaditaan sosiaalityöntekijälle, joka tekee päätöksen määrärahojen puitteissa perusturvajohtajan kanssa keskusteltuaan.

Kunnassa alkoi toukokuussa 2005 Työpolku-projekti, jolla tuetaan työttömän sijoittumista työelämään. Projektin työntekijät tekevät esimerkiksi asuntojen muutostöitä, jos se on heidän ammattitaidoin toteutettavissa. Tarvittaessa työ tilataan alan asiantuntijoilta. Suunnittelussa ovat mukana sosiaalityöntekijä ja tarvittaessa perusturvajohtaja.

Padasjoella on tavoitteena tukea ja kehittää ikääntyvien kotona selviytymistä monin eri tavoin. Kehitystyön painopisteet ovat riittävät intervallipaikat, ennaltaehkäisevät kotikäynnit, omaishoidon tuen tehokas käyttö ja riittävät tukipalvelut. Peruspalveluissa on tavoitteena tukeutua palvelujen vaihtoehtoihin tuotantotapoihin. Nämä voivat olla joko kunnan tukemia tai tuottaja voi olla yritysmuotoinen, yhdistys/säätiö vai vapaaehtoinen. Padasjoella palvelujen tuotannossa suuntaudutaan myös yhteistyöhön naapurikuntien ja/tai kuntayhtymien kanssa.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITTÄMISEHDOTUKSET

5.1 Asunnon muutostyöt

Haastateltavia ikäihmisiä oli yhteensä 22 henkilöä, ja heidän ikä vaihteli 66 vuodesta 94 vuoteen. Vaikka määrällisesti haastateltavia oli vähän, haastatteluissa tuli esille monia yhteneviä asioita, jotka vaikuttavat maaseudun ikäihmisten mahdollisuuksiin asua omassa asunnossaan. Haastateltujen ikäihmisten toiveena sekä tavoitteena on asua omassa asunnossa mahdollisimman pitkään. Tämä on tullut esille muissakin tutkimuksissa ja on myös yhteiskunnan tavoite. Kaikki tässä tutkimuksessa mukana olleet ikäihmiset asuivat omakotitalossa.

Asunnon muutostöillä voidaan edistää vanhusten itsenäistä selviytymistä kotona. Haastatteltujen mukaan monet ikäihmiset eivät pitäneet tarpeellisena tehdä tai edes harkita merkittäviä muutostöitä kotiinsa. Moni haastateltava totesi jättävänsä talon lapsilleen, jotka voivat sen jälkeen harkita muutostarpeita. Usein vanhuksset ovat tottuneet elämään säästeliäästi, jolloin varoja ei käytetä oman hyvinvoinnin edistämiseksi. Muutostöitä ei tehdä, vaikka asukkaalla olisi siihen varaa. Toisilla taas huono taloudellinen tilanne on muutostöiden este. Mahdollinen varallisuuskin saattaa olla hankalasti käyttöön otettavassa muodossa, esimerkiksi perikunnan maaomaisuutena tai metsänä.

Lähitulevaisuudessa suuret ikäluokat ovat jäämässä eläkkeelle ja heillä on aiempia sukupolvia enemmän varallisuutta. Nähtäväksi jää, onko tuleva vanhusväestö valmiimpi tekemään kodissaan muutostöitä asuinolojensa parantamiseksi vai muuttavatko he seniori- tai palvelutaloihin.

Kunnan asiantuntijoiden mukaan korjaustöiden rahoitus on viime vuosina käytännössä hankaloitunut, kun Valtion asuntorahasto muutti korjausavustusten rahoitusperusteita. Tosin avustusta voi kunnilta saada myös sotainvalidi- ja vammaislain perusteella. Laman myötä myös useasta kunnasta lopetettiin korjausneuvojien virat.

Joissakin haastateltujen ikäihmisten asunnoissa oli tehty asumista helpottavia tilamuutoksia tai korjauksia, esimerkiksi sisätiloihin rakennettu WC- tai peseytymistila oli sijoitettu asuinkerrokseen. Liikkumista helpottavia ratkaisuja, kuten tukikaiteita oli rakennettu paitsi sisätiloihin myös ulkoportaiden yhteyteen. Portaissa liikkuminen tuotti ongelmia usealle vanhukselle. Tämä ongelma on tullut esille myös muissa tutkimuksissa. Lisäksi ahtaat tilat ja kynnykset vaikeuttavat liikkumista ja estävät myös rollaattorin käyttöä sisätiloissa.

Haja-asutusalueilla puuttuva kunnallistekniikka ja asuntojen puutteellinen varustus aiheuttavat haasteita ikääntyvien itsenäiselle selviytymiselle. Kompostikäymälä on ratkaisu tilanteissa, joissa kunnallista viemäriverkkoa ei ole saatavissa. Kahdessa tutkitussa taloudessa oli kompostikäymälä, jonka käytöstä asukkailla ei ollut hyviä kokemuksia. Kompostikäymälä on kuitenkin yksi ratkaisu siihen, että WC-tilat voidaan sijoittaa vanhaan asuinrakennukseen. Jätevesihuoltoon liittyy EU:n direktiivien määrittämiä uudistusvelvoitteita. Aktiivisuutta edellyttävä lämmitysjärjestelmä, kuten esimerkiksi puulämmitys ja puiden pilkkominen, vaatii fyysisiä voimavaroja ja saattaa aiheuttaa myös turvallisuusriskejä.

5.2 Palvelujen saatavuus

Palvelujen saatavuus tukee itsenäistä asumista. Haastatelluista moni totesi, että he yrittävät asua kotona mahdollisimman pitkään joko omin voimin tai kunnan tarjoamien palvelujen turvin. Muutama haastateltava käytti ostopalveluja hyväkseen. Eniten käytettiin palveluja lumitöihin. Monella omaiset auttoivat arkitoimissa ja suuremmissa pihatöissä. Moni vanhus oli tietoinen verotuksessa tehtävästä kotityövähennyksestä. Tosin kaikilla ei ollut mahdollisuutta käyttää sitä, koska heillä ei ollut verotettavia tuloja.

Useimmilla haastateltavilla oli käytössä oma auto, jolla pääsi asioimaan. Asuminen haja-asutusalueella tulee hankalaksi, kun oman auton käyttö ei enää ole mahdollista, varsinkin kun julkinen liikenne ja sitä korvaavat kuljetuspalvelut ovat rajalliset. Monilla ratkaisu on muutto palvelujen lähelle.

Kaikilla haastateltavilla oli kiinteä puhelinliittymä ja/tai matkapuhelin. Internet-yhteydet olivat yhdellä taloudella. Tulevaisuudessa Internetiä käyttävien määrän uskotaan kasvavan. Haja-asutusalueilla Internetin käytettävyyttä lisää langattoman laajakaistan yleistyminen. Turvapuhelimia ei haastatelluilla ollut tai niitä ei haluttu käyttää.

Omaishoitajat ovat keskeisessä asemassa ikäihmisten kotona selviytymisessä. Tämä asia tuli esille myös tässä tutkimuksessa. Läheinen hoitaja on vanhuk- selle hyvä asia. Toisaalta jotkut ikäihmiset totesivat, etteivät he ”halua jäädä las- ten riesaksi”. Toisaalta vanhus itse voi olla puolisonsa tai lastensa omaishoitaja.

Ikäihmisen asuminen haja-asutusalueella lisää **turvallisuusriskejä**, koska esimerkiksi avun saaminen saattaa olla vaikeampaa kuin taajama-alueilla.

5.3 Kehittämisehdotuksia

Edellä esitettyjen johtopäätösten perusteella tehdään seuraavia kehittämisehdo- tuksia:

Ikäihmisiä tulisi rohkaista ja auttaa harkitsemaan ja suunnittelemaan asunto- jensa muutostöitä tai apuvälineiden käyttöä. Tässä tarvitaan muutostarpeen to- teamista, mahdollisten erilaajuisten ratkaisujen kehittämistä ja esittelyä sekä ra- hoitusmahdollisuuksien kehittämistä ja niistä tiedottamista. Tarpeet ilmenevät usein tilanteessa, jossa vanhus kotiutetaan sairaalasta ja toimenpiteitä tarvitaan saman tien. Parempi olisi, jos voitaisiin vähitellen varautua tuleviin tarpeisiin vaikkapa normaaliin kunnossapitoon liittyvien korjauksien yhteydessä. Turvalli- suuskysymyksiin on kiinnitettävä erityistä huomiota toimivuusnäkökohtien ohes- sa.

Keskeisiä ratkaisuja toimivuuden lisäämiseksi ovat esimerkiksi portaissa liikkumista helpottavat ratkaisut, tilojen toimivuutta edistävät erilaiset ratkaisut, WC- ja peseytymistilojen suunnittelu ja kunnallistekniikan puuttuessa komposti- käymälän sijoittaminen sisätiloihin. Tämä vaatii kuitenkin vielä käytettävyyttä ja toimintaedellytyksiä parantavaa kehitystyötä.

Muutostöitä suunniteltaessa ja tehtäessä tarvitaan yhteistyötä, jossa mukana ovat asukkaan itsensä lisäksi mahdollisesti lähiomainen, kunnan vanhustyön ja rakentamisen asiantuntijat sekä rahoitusjärjestelyjen asiantuntija. Kuntien van- husasioita hoitavat henkilöt ovat avainasemassa tarpeiden toteutamisessa sekä tie-

don kokoamisessa ja välittämisessä. Heidän työnsä avuksi tarvitaan suunnittelun ja yhteistyön työkaluja.

Yksi tiedon tuottamistapa on kunnan palveluista kertova lehti, mikä on käytössä muun muassa Töysässä. Olisi hyvä selvittää laajemmin ja yhtenäisemmin, millaista tietoa ja missä muodossa vanhukset haluaisivat erilaisista apuvälineistä ja asuntoon mahdollisesti tehtävistä muutostöistä. Samoin voitaisiin selvittää laajemmin kuntakohtaisesti, kuinka kunnan eri viranomaiset toimivat yhdessä vanhusten asuin- ja elinolojen parantamiseksi. Korjausrakentajien toimia on kustannussyistä lakkautettu, mutta toivottavaa olisi että kunnat tekisivät tässä suhteessa laajempaa yhteistyötä keskenään.

Palvelujen turvaamiseksi on tarvetta selvittää, miten haja-asutusalueella voitaisiin kehittää esimerkiksi puhelin- ja Internet-tilaukseen perustuvaa palvelua, kuten kauppa-, pesula-, remonti- tai terveydenhuoltopalvelua. Myös yhteisöllisiä palveluja tulisi kokeilla ja kehittää. Voitaisiin esimerkiksi selvittää laajemmin, missä määrin maaseudun ikäihmiset käyttäisivät ”kylätalkkarin” palveluja ja miten se toiminta tulisi parhaiten organisoida.

Vanhusten turvallisuuden lisäämiseksi pitäisi saada enemmän käyttökokeuksia turvapuhelimien ja muiden turvalaitteiden ja -järjestelmien toimivuudesta.

Maaseudulla on mahdollista rakentaa pienempi asunto päätilan yhteyteen, jolloin ikääntyvillä on lähettyvillä omaisia. Asunnon rakentaminen omaisten läheisyyteen ei yksin ratkaise ikäihmisten asumista ja elämiseen liittyvää palvelun tarvetta. Tämän ratkaisun toimivuutta ja siihen liittyviä ikääntyvien itsenäisen asumisen mahdollisuuksia olisi tärkeä kehittää.

LÄHTEITÄ

- Ahoranta, P. 2004. Kiertävä apuvälinenäyttely tiedottamisen välineenä ikääntyville. Teoksessa Kotiranta, P.-L. & Salminen, A.-L.(toim.). Apuvälineteknologia ja itsenäinen suoriutuminen. Artikkelikokoelma alueellisen ITSE -hankkeiden luomista apuvälineteknologian uusista toimintakäytännöistä, teknisistä ratkaisuksista ja koulutusohjelmasta. ITSE-hanke 2001–2004. STM ja Stakes. Aiheita 23/2004.
- Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus.
- Alkula, R., Malin, A., Reisbacka, A. & Rytönen, A. 1997. Vanhusten ja vammaisten itsenäistä selviytymistä kodin pesutiloissa helpottavia ratkaisuja. Työtehoseuran julkaisuja 354.
- Andersson, S. 2000. Vaihtoehtoja maaseudun hoivapalveluihin – tapaustutkimus monituottajamalleista. STAKES. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Aula, P. & Posio, J. 2000. Ikääntyneiden suhtautuminen informatioteknologiaan ja tiedonvälitykseen. Teoksessa Elämisen välineitä ikääntyneille 2000. Toim. Alakärppä, I. ja Hassinen, J. ELVI-hankkeen raportti 2000. Rovaniemi: Lapin Yliopisto. Saatavissa: <http://www.ulapland.fi/home/elvi/>
- von Bell, C. & Tala, M. 2001. Pitoa kantaan, päkiään tai molempiin. Kuluttajalehti 1/2001.
- Heikkilä, M., Rintala, T., Airio, I. & Kainulainen, S. 2002. Hyvinvointi ja tulevaisuus maalla ja kaupungissa. Stakes-tutkimuksia 126.
- Hunnakko, P. & Palm, J. 2002. Suurten ikäluokkien eläkeläisten maallemuuttopotentiaali. Vaasan yliopisto. Seinäjoen toimipiste. Julkaisuja No. 100.
- Härkki, K., Kauppinen, K. & Raijas, A. 2000. Kodin palvelut: kunnalliskoti, yksityisesti ja yhteistyössä. Euroopan elin- ja työolojen kehittämissäätiö.
- Högbacka, R. 2003. Naisten muuttuvat elämänmuodot maaseudulla. Suomen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- Junnonen, J.M. & Kärnä, S. Asumisen nykytila ja kehittämisen haasteet. Esiselvitys: Hyvä Asuminen 2010 -kehitysohjelma. Osatehtävä 3. Tuotteet, prosessit ja liiketoimintakonseptit. TKK rakentamistalous.
- Kasanen, P. ed. 2004. Elderathome. The prerequisites of elderly for living at home: Criteria for dwellings, surroundings and facilities. Final report. Työtehoseuran julkaisuja 393.
- Kasanen, P. & Kivilehto, S. 2004. Ikäihmisten kotona asumisen edellytykset – itsenäisen asumisen malli avuksi asunnon muutostöiden suunnitteluun. Työtehoseuran kotitaloustiedote 9/2004 (599).
- Karisto, A. & Konttinen, R. 2004. Kotiruokaa, kotikatua, kaukomatkailua. Tutkimus ikääntyvien elämäntyyleistä.

- Kiander, J., Riihelä, M. & Sullström, R. 2004. Ikääntyneiden kulutuskäyttäytyminen: miten tulevaisuuden eläkeläiset kuluttavat?. Teoksessa Ikääntyminen voimavarana. Toimittanut Kautto M. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 33/2004.
- Kivilehto, S. 2005. Ikääntyvien asumiseen ja asumista tukeviin palveluihin liittyvä suomalainen tutkimus ja hankkeet 2000-luvulla. Suomen Kiinteistöliitto. Saatavissa: www.kiinteistoliitto.fi.
- Koskinen, S. 2004. Ikääntyneiden voimavarat. Teoksessa Ikääntyminen voimavarana. Toimittanut Kautto M. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 33/2004.
- Könkkölä, M. 2003. Esteetön asuinrakennus. Invalidiliitto r.y.
- Lehtola, M., Jokiranta, H. ja Kahila, P. 2003. Hyvinvoinnin tila Etelä-Pohjanmaalla. Selvitys ePohjanmaa-aluekeskusohjelman hyvinvointiklusterin työn taustamateriaaliksi. Helsingin yliopiston. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus. Seinäjoki. Raportteja ja artikkeleita 86.
- Lotvonen, S. & Väänänen-Sainio, R. Ehkäisevät kotikäynnit ikääntyneille Höytyällä ja Kaukovainiolla. Sosiaali- ja terveystoimi. Oulun kaupunki.
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä. 2002. Kaupunki, maaseutu- ja vuorovaikutusaluejako –2 – johdanto. Teoksessa: Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutus politiikaksi. Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutustyöryhmän toinen raportti. Syyskuu 2002. Saatavissa: <http://www.maaseutupolitiikka.fi/kaupunki/johdanto2.htm#1>
- Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä. 2004. Hyvinvointipalvelujen hyvät käytännöt maaseudulla. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisuja 3/2004.
- Malkki, S. 2004. Käyttökokemuksia pienistä sisätiloihin soveltuvista kuivakäymälöistä ja ohjeita laitevalinnan helpottamiseksi. Työtehoseuran raportteja ja oppaita 13.
- Myrskylä, P. 2005. Asuminen. Teoksessa: Myrskylä (toim.) Tallella ikä eletty. Ikääntyminen tilastoissa. Elinolot 2005. Tilastokeskus.
- Mäntylä, K., Pekkanen, J. & Sneck, T. 1998. Haja- ja loma-asumisen uudet muodot. Tulevaisuuden näkymiä ja kehittämismahdollisuuksia. Teknillinen korkeakoulu. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B76.
- Olsbo-Rusanen, L. & Väänänen-Sainio, R. 2003. Ikäihmistien asuminen ja palvelut paremmiksi. Selvitys ikääntyvien kotona asumisen kehittämiseen liittyvistä toimenpiteistä. Ympäristöministeriö. Suomen ympäristö. 646.
- Pamilo, S.-L. 2004. Kuntatyöskentely hyvinvointiteknologiapalveluiden kehittämisessä. Teoksessa Kotiranta, P.-L. & Salminen, A.-L.(toim.). Apuvälineteknologia ja itsenäinen suoriutuminen. Artikkelikokoelma

- alueellisen ITSE-hankkeiden luomista apuvälineteknologian uusista toimintakäytännöistä, teknistä ratkaisusta ja koulutusohjelmasta. ITSE-hanke 2001–2004. STM ja Stakes. Aiheita 23/2004.
- Pinola, S. & Harmaala, P. 2004. Senioreiden atk-koulutukset – huomista varten. Teoksessa Kotiranta, P.-L. & Salminen, A.-L.(toim.). Apuvälineteknologia ja itsenäinen suoriutuminen. Artikkelikokoelma alueellisen ITSE-hankkeiden luomista apuvälineteknologian uusista toimintakäytännöistä, teknisistä ratkaisusta ja koulutusohjelmasta. ITSE-hanke 2001–2004. STM ja Stakes. Aiheita 23/2004.
- Posio, J. 2000. Palvelujen tarve Lapin haja-asutusalueella. Teoksessa Elämisen välineitä ikääntyneille 2000. Toim. Alakärppä, I. ja Hassinen, J. ELVI-hankkeen raportti 2000. Rovaniemi: Lapin Yliopisto. Saatavissa: <http://www.ulapland.fi/home/elvi/>
- Roiha, K. 2004. Maallemuuton syyt ja esteet. Teoksessa Tulevaisuuden näkymiä 3/2004. Tiehallinto – Marraskuu 2004.
- Rytkönen, A. & Reisbacka, A. 2002. Kotitalouskoneiden käyttöturvallisuus – turvalaitteiden ja -varusteiden toimivuus. TUKES-julkaisu 4/2002.
- Rönkä, K., Halomo, J., Huhdanmäki, A., Teerimo, S., Terho, J. & Tolsa, H. 1997. Hissi vanhaan kerrostaloon. Taloudellinen kannattavuus, sosiaalinen tarpeellisuus sekä hallinnolliset ja taloudelliset edellytykset. Helsinki. Ympäristöministeriö. Suomen ympäristö 157. Rakentaminen. 171 s. Tutkimustiedote ”Hissi vanhaan kerrostaloon”. Saatavissa: www.kiinteistoliitto.fi/tutkimus/tutkimukset/hissit/. Päivitetty 9.2.2005.
- Salminen, A.-L. 2004. Näkökulmia apuvälinepalveluihin uuden vuosituhannen alussa. Kirjassa Kotiranta, P.-L. & Salminen, A.-L.(toim.). Apuvälineteknologia ja itsenäinen suoriutuminen. Artikkelikokoelma alueellisen ITSE-hankkeiden luomista apuvälineteknologian uusista toimintakäytännöistä, teknisistä ratkaisusta ja koulutusohjelmasta. ITSE-hanke 2001–2004. STM ja Stakes. Aiheita 23/2004.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2004. Mikä on palveluseteli? Saatavissa: <http://www.stm.fi/Resource.phx/publishing/documents/1847/index.htm>
- Stakes. 2004. Sosiaalihuollon laitoshoidon ja asumispalvelut 2003. Stakes:n tilastotiedote 21/24. Saatavissa: <http://www.stakes.info/2/10/index.asp>
- Stakes. 2005. www.sotkanet.fi
- Särkelä, R., Vuorinen, M. & Peltosalmi, J. 2005. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen mahdollisuudet palveluiden ja tuen tuottamisessa. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Saatavissa: http://www.stkl.fi/julkaisut_selvitys_tiivistelma.html
- Talvinko, T. RAVA-järjestelmä vanhustyönjohdon tukena. Saatavissa: www.efeko.fi/default.asp?path=71259;71282;74393;86705;86710.
- Tilastokeskus. Asuntokunnat ja asuinolot. Käsitteet ja määritelmät. Saatavissa: <http://www.stat.fi/til/asuolo/kas.html>.

- Tilastokeskus. 2001. Väestöennuste. Saatavissa: [http://www.stat.fi/Suomi lukuina/vaesto/vaestoenuste](http://www.stat.fi/Suomi_lukuina/vaesto/vaestoenuste). Päivitetty 21.12.2001.
- Tilastokeskus. 2003. Kulutustavaroiden omistus. Saatavissa: http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_tulot.html#tavaroidenomistus. Päivitetty 4.4.2003.
- Tilastokeskus. 2004. Väestöennuste. Saatavissa: [http://www.stat.fi/Suomi lukuina/vaesto/vaestoenuste](http://www.stat.fi/Suomi_lukuina/vaesto/vaestoenuste). Päivitetty 20.9.2004.
- Tuorila, H. 2004. Yli 50-vuotiaiden Internet-palvelujen käyttäjinä. Kuluttajatutkimuskeskuksen julkaisuja 2/2004.
- Tuorila, H. & Kytö, H. 2005. Verkkopalvelut ikääntyvien hyvinvoinnin edistäjinä. Kuluttajatutkimuskeskuksen julkaisuja 5/2005.
- Vaarama, M., Luomahaara, J., Peiponen, A. & Voutilainen, P. 2001. Koko kunta ikääntyneiden asialle. Näkökulmia ikääntyneiden itsenäisen selviytymisen sekä hoidon ja palvelun kehittämiseen. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES. Raportteja 259/2001.
- Vainio, T., Jaakkonen, L., Nippala, E., Lehtinen, E. & Isaksson, K. 2002. Korjausrakentaminen 2000–2010. VTT-tiedotteita 2154.
- Valjakka, S. 2002. Suomalaiset yli 50-vuotiaat ahkeria tietokoneen ja kännykän käyttäjiä. SeniorWatch EU-tutkimus yli 50-vuotiaiden tietoyhteiskuntavalmiuksista. Stakes. Saatavissa: www.seniorwatch.de.
- Ympäristöministeriö. 1994. Asuntosuunnittelu. Määräykset 1994.
- Ympäristöministeriö. 1996. Palveluasumisen työryhmän muistio. Suomen ympäristö. Asuminen 12.
- Ympäristöministeriö. 1997. Liikkumisesteetön rakentaminen. Määräykset ja ohjeet 1997.
- Ympäristöministeriö. 2005. F1 Esteetön rakennus. Ympäristöministeriö, Asunto- ja rakennusosasto. Saatavissa: www.ymparisto.fi
- Ympäristöministeriö. 2005. G1 Esteetön rakennus. Ympäristöministeriö, Asunto- ja rakennusosasto. Saatavissa: www.ymparisto.fi
- Ympäristöministeriö & Valtion asuntorahasto. 2004. Asuntorakentaminen ja asuntomarkkinat -valtion tukitoimenpiteiden ja suhdannetilanteen seurantaraportti 4/2004. 22.11.2004.
- Özer-Kemppainen, Ö. 2005. Senioriasumisen nykytila, kehitystarpeet ja mahdollisuudet. Oulun yliopiston Arkkitehtuurin osasto. Julkaisuja A 32.

Liite I. Haastattelulomake ikäihmisille

Työtehoseura / kotitalousosasto

26–27.9.05

Nimi: _____**Osoite:** _____**Päivämäärä ja aika:** _____**Haastattelija:** _____**TAUSTATIEDOT****HAASTATELTAVA****1. Asuinkunta**

1.1 Töysä

1.2 Padasjoki

2. Etäisyys kunnan keskustaan _____**3. Sukupuoli**

3.1 Nainen

3.2 Mies

4. Syntymävuosi _____**5. Kenen kanssa asutte**

5.1 Yksin

5.2 Puolison kanssa

5.3 Jonkun muun _____

ASUNTO**6. Asumismuoto**

6.1 Omakotitalossa 1-tasossa

2-tasossa

3-tasossa

6.2 Rivitalossa 1-tasossa

2-tasossa

6.3 Paritalossa 1-tasossa

2-tasossa

6.4 Muu _____

7. Talon rakennusvuosi _____

7.1 Kuinka kauan olette asuneet tässä asunnossa _____

7.2 Mistä olette muuttaneet _____

8. Asunnon pinta-ala (m²) _____

9. Huoneiden lukumäärä _____

10. Onko asunnossa tehty remonttia

10.1 En tiedä

10.2 Ei

10.3 Kyllä Milloin _____

Mitä

- Koko talo
- Pintaremontti
- Kylpyhuone
- Keittiö
- Muuta

11. Onko teillä suunnitteilla asunnon muutos- tai korjaustöitä

12. Mitä ajatuksia on asumisesta tulevaisuudessa?

12.1 Onko teillä muuttosuunnitelmia?

12.3 Asumiseen liittyviä vaihtoehtoja Töysässä?

HAASTATTELUN TEEMAT (7 KOHTAA)

A kotityö, **B** henkilökohtainen hygienia, **C** liikkuminen asunnossa, **D** turvallisuus ja apuvälineet, **E** puutarhanhoito ja kiinteistön kunnossapito, **F** asiointi ja liikkuminen kodin ulkopuolella, **G** palvelut ja tulevaisuus

A KOTITYÖ

Ruoanvalmistus, astioiden pesu, siivous, pyykinpesu ja pyykin jälkikäsittely

KEITTIÖN TOIMINNOT

13. Miten olette järjestäneet ruoanvalmistuksen?

13.1 Itse

13.2 Puoliso

13.3 Lapset

13.4 Kunnan kotipalvelu valmistaa

13.5 Kunnan ruokapalvelu toimittaa

13.6 Yksityinen ruokapalvelu toimittaa

13.7 Muu

14. Mitä kodinkoneita on keittiössä?

muu paikka

- 14.1 sähköliesi
- 14.2 turvaliesi
- 14.3 puuliesi
- 14.4 kaasuliesi
- 14.5 astianpesukone
- 14.6 jääkaappi
- 14.7 pakastin
- 14.8 mikroaaltouuni

15. Minkälainen on keittiön toimivuus?

(Kouluarvosana 4–10 + sanallinen arvio)

SIIVOUS**16. Miten olette järjestäneet viikkosiivouksen? (imurointi, WC- ja pesutilojen siivous ja pölyjen pyyhkiminen)**

- 16.1 Itse
- 16.2 Puoliso
- 16.3 Lapset
- 16.4 Kunnan kotipalvelu
- 16.5 Yksityinen kotipalvelu
- 16.6 Muu

17. Miten olette järjestäneet suursiivouksen? (mattojen ja liinavaateiden tuuletus, ikkunoiden pesu)

- 17.1 Itse
- 17.2 Puoliso
- 17.3 Lapset
- 17.4 Kunnan kotipalvelu
- 17.5 Yksityinen kotipalvelu
- 17.6 Muu

PYYKINPESU**18. Miten olette järjestäneet pyykinpesun?**

- 18.1 Itse
- 18.2 Puoliso
- 18.3 Lapset
- 18.4 Kunnan kotipalvelu
- 18.5 Ostettu pesupalvelu
- 18.6 Muu

B HENKILÖKOHTAINEN HYGIENIA WC JA KYLPYHUONE

19. Mikä on WC:n / kylpyhuoneen sijainti asunnossa? (eri kerroksessa, kaukana makuuhuoneesta)

TILAN TOIMIVUUS / KYLPYHUONE

20. Missä peseydytte kylpyhuoneessa?

- 20.1 Suihku
  - 20.2 Amme
  - 20.3 Muu
- Apuvälineitä?

21. Onko WC- / kylpyhuonetila toimiva?

(Kouluarvosana 4–10 + sanallinen arvosana)
(lattian liukkaus, valaistus, kynnykset, hanat, kaadot)

22. Onko teillä sauna?

- 22.1 Kyllä, Missä
- 22.2 Ei

C LIIKUMINEN ASUNNOSSA

23. Minkälainen asunto on liikkumisen kannalta?

(Kouluarvosana 4–10 + sanallinen arvio)

- 23.1 sisääntulo
- 23.2 portaat ulkona
- 23.3 portaat sisällä
- 23.4 kynnykset
- 23.5 tasoerot
- 23.6 kapeat / ahtaat kohdat
- 23.7 lattioiden liukkaus
- 23.8 apuvälineet
- 23.9 muuta

24. Ovatko keskeiset huoneet (keittiö, WC- ja pesutilat, makuuhuone) sisääntulokerroksessa?

- 24.1 Kyllä
- 24.2 Ei

25. Tarvitsetteko asunnossanne tukikaiteita?

- 25.1 Kyllä, Minne
- 25.2 Ei

D TURVALLISUUS JA APUVÄLINEET

26. Onko teillä asumisen turvallisuutta lisääviä välineitä?

26.1 Ei, Tarve

26.2 Kyllä

Palovaroitin
Turvaranneke
Turvapuhelin
Muuta

27. Onko teillä apuvälineitä?

27.1 Ei

27.2 Kyllä

Kävelykeppi
Rollaattori
Pyörätuoli
Näön apuväline
Kuulon apuväline
Muu

28. Onko teille sattunut tapaturmia kotona?, (kaatuminen, liukastuminen, kodinkoneet)

28.1 Ei

28.2 Kyllä, Mitä

E PUUTARHANHOITO JA KIINTEISTÖN KUNNOSSAPITO

29. Mikä on talon lämmitysjärjestelmä?

29.1 Öljy

29.2 Sähkö

29.3 Puu

29.4 Muu

30. Miten olette järjestäneet puutarhan hoidon ja muut pihatyöt?

30.1 Itse

30.2 Puoliso

30.3 Lapset

30.4 Naapurit

30.5 Palkattu yrittäjä

30.6 Muu

31. Miten olette järjestäneet lumityöt?

31.1 Itse

31.2 Puoliso

31.3 Lapset

31.4 Naapurit

31.5 Palkattu yrittäjä

31.6 Muu

32. Kuka hoitaa pienet korjaukset?

- 32.1 Itse
- 32.2 Puoliso
- 32.3 Lapset
- 32.4 Naapurit
- 32.5 Palkattu yrittäjä
- 32.6 Muu

F ASIOINTI JA LIIKKUMINEN KODIN ULKOPUOLELLA

33. Millä liikutte asioille kodin ulkopuolelle?

- 33.1 Omalla autolla
- 33.2 Sukulaisten / tuttavien kyydissä
- 33.3 Julkisilla kulkuneuvoilla
- 33.4 Taksilla
- 33.5 palvelulinjalla
- 33.6 Kutsuliikenteellä
- 33.7 Muu

34. Onko teillä vaikeuksia päästä hoitamaan asioita kodin ulkopuolella?

- 34.1 Ei
- 34.2 Kyllä, Minkälaisia

35. Mitä viestintävälineitä käytätte?

- 35.1 Lankapuhelin
- 35.2 Matkapuhelin
- 35.3 Internet / sähköposti
- 35.4 Muu

G PALVELUT JA TULEVAISUUS

36. Miten nykyiset palvelut toimivat?

(HUOM! Aikaisemmin kysytyt kohdat)

37. Mitä palveluja toivotte? (kunta, yksityinen)

Tunnetteko kunnan järjestämiä palveluja?

38. Mitä tai mitkä muut asiat, jotka eivät vielä ole tulleet esille, ovat asunnossanne hyvin?

39. Mikä tai mitkä muut asiat, jotka eivät vielä ole tulleet esille ovat asunnossanne sellaisia, jotka vaativat muutosta?

40. Onko teillä tietoa avustuksista esimerkiksi remonttiin?

41. Tunnetteko kotitalousvähennyksen?

42. Saako valokuvia käyttää raportissa ja / tai lehtiartikkeleissa?

42.1 Kyllä

42.2 Ei

Liite 2. Kysymyksiä kunnan asumisen ja asumisen palveluiden asiantuntijoille

26.–27.9.2005

- Asukasluku? Paljonko ikäihmisiä – yli 65-vuotiaita – on kunnan asukasluvusta?
- Millaisia muutoksia on näkyvissä kunnan ikärakenteessa tulevien vuosien (esim. 10–15 seuraavan vuoden) aikana?
- Millainen on kunnan vanhuspoliittinen strategia? Vanhusneuvosto? (Onko se saatavana kirjallisessa muodossa?)
- Miten strategiaa toteutetaan käytännössä?
- Millainen on kunnan suhtautuminen paluumuuttajiin? Töysään rakennetut senioriasunnot ovat olleet julkisuudessa esillä? Millaisia kokemuksia tästä on? Ovatko asukkaat olleet tyytyväisiä?
- Millainen on kunnan kehittämissuunnitelma ikääntyneiden asumisolosuhteiden suhteen (niin että ikäihmiset voisivat asua mahdollisimman pitkään omissa kodeissaan)?

Asuminen:

- Miten ikäihmisten kotona asumista tuetaan? Millaisia toimenpiteitä on tehty?
- Miten ikäihmisten asunnon muutostyöt hoidetaan – millainen prosessi se on?
- Ketkä kunnan työntekijät osallistuvat prosessiin:
  - Kuka tekee päätökset siitä että muutostöitä tehdään?
  - Kuka *suunnittelee ja tekee käytännössä* muutostyöt?
- Kuka rahoittaa muutostyöt? Onko esimerkiksi anottu ARA:n korjausavustuksia?
- Toteutetaanko ennaltaehkäiseviä kotikäyntejä?
- Millaisia vaikutuksia tulevalla hoivatakuulla (maaliskuu 2006) 80 vuotta täyttäneille tulee olemaan? Onko kunnalla resursseja?